

Agresivní chování žáků vůči učitelům středních odborných škol a učilišť

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:
doc. PhDr. Tomáš Čech, Ph.D.

Vypracovala:
Romana Čtvrtníčková

Brno 2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Zpracovatelka: **Romana Čtvrtníčková**
Studijní program: Specializace v pedagogice
Obor: Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku
Název tématu: **Agresivní chování žáků vůči učitelům středních odborných škol a učilišť**
Rozsah práce: 40

Zásady pro vypracování:

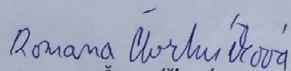
1. Volba širšího tématu, vyhledání adekvátních odborných zdrojů a pramenů, orientace v odborné literatuře k tématu.
2. Tvorba konceptu práce – formulace cílů a výzkumných otázek, volba výzkumné strategie, koncept teoretické části.
3. Studium metodologické literatury a dalších odborných pramenů, tvorba výzkumného nástroje.
4. Výzkumné šetření – volba výběrového souboru, vstup do terénu, realizace výzkumného šetření.
5. Vyhodnocení dat získaných šetřením, jejich analýza a závěry.
6. Doporučení pro praxi.
7. Závěrečné úpravy, formální a jazykové korektury, odevzdání práce.

Seznam odborné literatury:

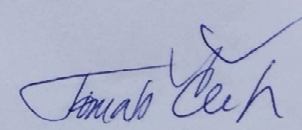
1. CANGELOSI, J S. – KOLDINSKÝ, M. *Strategie řízení třídy: jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce*. 5. vyd. Praha: Portál, 2009. 289 s. Pedagogická praxe. ISBN 978-80-7367-650-6.
2. ČECH, T. *Mobbing jako negativní fenomén v prostředí základních škol*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 256 s. ISBN 978-80-7392-153-8.
3. ČERMÁK, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998. 204 s. ISBN 80-902614-1-8.
4. HAYES, N. – STĚPANÍKOVÁ, I. *Základy sociální psychologie*. 7. vyd. Praha: Portál, 2013. 166 s. ISBN 978-80-262-0534-0.
5. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
6. KYRIACOU, C. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. Praha: Portál, 2012. 164 s. ISBN 978-80-262-0052-9.
7. MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže : druhy agrese, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.
8. MATOUŠKOVÁ, A. – MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2011. 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8.
9. SLAMĚNÍK, I. – VÝROST, J. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008. 404 s. Psyché. ISBN 978-80-247-1428-8.
10. ŠVARÍČEK, R. – ŠEĎOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

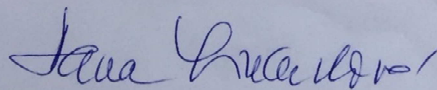
Datum zadání bakalářské práce: květen 2016

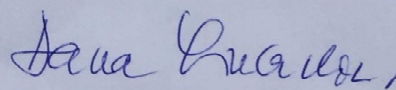
Termín odevzdání bakalářské práce: květen 2017

Romana Čtvrtníčková
Autorka práce

doc. PhDr. Tomáš Čech, Ph.D.
Vedoucí práce

doc. PhDr. Dana Linhartová, CSc.
Garantka studijního programu

doc. PhDr. Dana Linhartová, CSc.
Ředitelka vysokoškolského ústavu

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci: *Agresivní chování žáků vůči učitelům středních odborných škol a učilišť* vypracoval/a samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědom/a, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 24. května 2017

.....

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Tomášovi Čechovi, Ph.D. za odbornou pomoc a cenné rady, které mi byly poskytnuty při zpracování bakalářské práce. Poděkování patří i všem respondentům, kteří se zúčastnili průzkumného šetření.

Poděkování patří také mé rodině, která mě neustále podporovala.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá agresivním chováním žáků vůči učitelům středních odborných škol a učilišť. Práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Cílem teoretické části je definovat pojmy agrese, agresivita a další pojmy související s agresí. Dále klasifikovat druhy, popsat různé projevy agrese žáků ve školním prostředí a teorie vzniku agrese. V práci jsou popsány faktory ovlivňující agresivitu jedince, prevence a možnosti řešení agresivního chování, využití právní legislativy. Metodou teoretické části je studium odborných zdrojů, jejich analýza, syntéza a srovnávání. Cílem praktické části je zjistit, jaké názory a zkušenosti mají učitelé s agresí žáků. Zjišťovány jsou formy agrese vůči učitelům, četnost jejich výskytu, zda učitelé řeší agresivní chování žáků, jakým způsobem. Nástrojem sběru dat je dotazník navržený pro účely průzkumu. Získaná data jsou vyhodnocena pomocí deskriptivní statistiky. Pro přehlednost jsou výsledky interpretovány do tabulek a grafů.

Klíčová slova: agrese, agresivita, prevence, žák, učitel, střední odborná škola, odborné učiliště

Abstract

This bachelor thesis addresses aggressive behaviour of vocational school students towards their teachers. The thesis is divided into theoretical and practical part. The aim of the theoretical part is to define terms aggression and other related terms. It classifies and describes different types of aggression demonstration and its origin. It also describes factors affecting the aggression of an individual, prevention and possibilities to solve aggressive behaviour, use of legal claims. The method of theoretical part is studying specialized sources, their analysis, synthesis and comparison. The aim of the practical part is to determine what is the teachers' opinion and experience with the subject of students' aggression. It deals with forms of aggression, their frequency, if and how the aggression is addressed by teachers. The instrument of data collecting is a questionnaire designed especially for this study. Obtained data are evaluated with descriptive statistics. The results are interpreted into charts and graphs so that they are clear.

Keywords: aggression, aggressiveness, prevention, student, teacher, vocational school

Obsah

1	Úvod	11
2	Cíle bakalářské práce	12
3	Materiál a metodika zpracování	13
4	Současný stav řešené problematiky	14
4.1	Vymezení pojmů, druhy agrese	14
4.1.1	Agrese	14
4.1.2	Agresivita.....	14
4.1.3	Pojmy související s agresí	15
4.1.4	Druhy agrese	17
4.2	Projevy agrese	18
4.2.1	Projevy agrese žáků vůči učitelům	19
4.2.2	Kyber agrese jako nová forma zla.....	19
4.2.3	Známé případy	20
4.2.4	Vliv agrese na zdraví učitele	20
4.2.5	Agrese mezi žáky	21
4.3	Teorie vzniku agrese	21
4.3.1	Teorie vrozené agrese	21
4.3.2	Teorie frustrace – agrese.....	22
4.3.3	Teorie sociálního učení.....	22
4.4	Faktory ovlivňující agresivní chování	22
4.4.1	Biologické dispozice.....	23
4.4.2	Rodina.....	23
4.4.3	Vrstevnické skupiny.....	24
4.4.4	Média a moderní technologie	25
4.5	Prevence a možnosti řešení.....	26

4.5.1	Role učitele	26
4.5.2	Možnosti řešení agrese a spolupráce učitelů	28
4.5.3	Odborná pomoc	30
4.5.4	Využití právní legislativy.....	30
5	Praktická část a výsledky práce	32
5.1	Průzkumné šetření	32
5.2	Výsledky.....	33
5.2.1	Respondenti	33
5.2.2	Průzkumná otázka číslo 1	37
5.2.3	Průzkumná otázka číslo 2	43
5.2.4	Průzkumná otázka číslo 3	51
6	Diskuse	57
7	Doporučení pro pedagogickou praxi	59
8	Závěr	60
9	Seznam použité literatury	61
	Přílohy	64

Seznam grafů

Graf 1	Pohlaví respondentů	33
Graf 2	Věk respondentů	34
Graf 3	Nejvyšší dosažené vzdělání	35
Graf 4	Délka pedagogické praxe	36
Graf 5	Typ střední školy	37
Graf 6	Agrese žáků směřující na kolegy	38
Graf 7	Agrese žáků vůči učiteli	39
Graf 8	Forma agrese	40
Graf 9	Četnost výskytu	41
Graf 10	Četnost výskytu	43
Graf 11	Reakce vedení škol na známý případ	44
Graf 12	Narůstající agrese?	45
Graf 13	Faktory ovlivňující agresivitu	46
Graf 14	Kdo je agresivnější?	47
Graf 15	Trápí učitele agresivní chování?	48
Graf 16	Důvod k ukončení pedagogické praxe	50
Graf 17	Zákonem podporovaná ochrana	51
Graf 18	Možné příčiny vedoucí k agresii žáků	52
Graf 19	Řešení agrese	53
Graf 20	Obvyklý způsob řešení	54
Graf 21	Vyhledaná pomoc	56

Seznam tabulek

Tab. 1	Pohlaví respondentů	33
Tab. 2	Věk respondentů	34
Tab. 3	Nejvyšší dosažené vzdělání	35
Tab. 4	Délka pedagogické praxe	35
Tab. 5	Typ školy	36
Tab. 6	Agrese žáků směřující na kolegy	38
Tab. 7	Agrese žáků vůči osobě učitele	38
Tab. 8	Forma agrese	39
Tab. 9	Čestnost výskytu	40
Tab. 10	Konkrétní projevy	42
Tab. 11	Reakce vedení škol na známý případ	44
Tab. 12	Narůstající agrese?	45
Tab. 13	Faktory ovlivňující agresivitu	46
Tab. 14	Kdo je agresivnější?	47
Tab. 15	Trápí učitele agresivní chování?	48
Tab. 16	Důvod k ukončení pedagogické praxe	49
Tab. 17	Zákonem podporovaná ochrana	50
Tab. 18	Možné příčiny vedoucí k agresi žáků	52
Tab. 19	Řešení agrese	53
Tab. 20	Obvyklý způsob řešení	54
Tab. 21	Způsob, kterým by řešil situaci	55
Tab. 22	Vyhledaná pomoc	56

1 Úvod

V bakalářské práci se zabývám problematikou narůstající agrese žáků vůči učitelům, která je v dnešní době velmi aktuální. Lze říci, že agrese mezi žáky v dnešní době není považována za překvapující jev. Bohužel se s agresí ze strany dětí a mladistvých čím dál více setkávají i samotní učitelé, výjimkou již není ani fyzické napadení.

V dnešním světě se agresivní chování jedinců objevuje zcela běžně. Existují různé projevy, které se liší svojí intenzitou. Na internetových stránkách můžeme najít videa, kdy učitel je napaden žákem ať už verbální nebo fyzickou formou agrese. Překvapivé nejsou ani fotografie a různé fotomontáže, jejímž úkolem je zesměšnit učitele, díky neustále se rozvíjejícím technologiím.

Dané téma jsem si zvolila na základě podnětu, který se objevil v médiích. Byl to případ šikanování starší učitelky na střední průmyslové škole. Dalším podnětem pro volbu tématu jsem spatřovala i v nedostatečném prozkoumání tohoto jevu. Existuje nespočet výzkumů, které se zabývají šikanou a agresivním chováním mezi žáky, ovšem již neexistuje mnoho výzkumů zabývajících se přímo agresí žáků vůči učitelům. Samotná společnost nemá stále dostatek informací a zřejmě stále netuší, jak může být pedagogická kariéra náročná jak z fyzické, tak psychické stránky.

V teoretické části je fenomén agrese zpracován pomocí odborné literatury. V praktické části jsou popsány výsledky provedeného průzkumného šetření, které jsou vypracovány na základě dotazníkového šetření. Zkoumány jsou názory a zkušenosti učitelů s agresí ze strany žáků středních odborných škol a učilišť.

2 Cíle bakalářské práce

Bakalářská práce se zabývá problematikou agresivního chování žáků vůči učitelům středních škol. Je rozdělena do dvou částí, na část teoretickou a část praktickou.

Teoretická část má za cíl pomocí odborné literatury objasnit jednotlivé pojmy, které se vztahují k agresivnímu chování, klasifikovat různé druhy agrese. Popsat různé agresivní projevy žáků ve školním prostředí, jak vůči učitelům, tak ostatním žákům. Dále zmapovat základní teorie vzniku agrese a faktory, které ovlivňují agresivitu jedince. V neposlední řadě se zabývá možnou prevencí, nápravou a využitím právní legislativy.

Cílem praktické části bakalářské práce je zjistit pomocí průzkumného šetření, jaké názory a zkušenosti mají učitelé středních odborných škol a učilišť v Jihomoravském kraji s agresí žáků. Praktická část bakalářské bude zpracována kvantitativní metodou – dotazníkové šetření. Získaná data budou vyhodnocena pomocí deskriptivní statistiky a pro přehlednost interpretována do grafů a tabulek.

3 Materiál a metodika zpracování

Teoretická část bakalářské práce byla zpracována na základě studia odborné literatury a výzkumů věnující se problematice agrese, agresivitě. Následně byla provedena analýza, porovnávání a syntéza odborných literárních zdrojů.

Pro zpracování praktické části byla zvolena kvantitativní metoda, konkrétně dotazníkové šetření. Dotazník byl anonymní a distribuován pomocí internetového formuláře Google. Na e-mailovou schránku bylo osloveno 776 učitelů různých středních odborných škol a učilišť (vyjma gymnázií) v Jihomoravském kraji. Do průzkumu se zapojilo celkem 214 učitelů, návratnost byla 27,6 %. Dotazník zahrnoval dvacet čtyři položek, obsahoval jak otevřené, tak polootevřené a uzavřené otázky. Jeho úkolem bylo zmapovat názory a zkušenosti učitelů s agresivním chováním žáků na středních odborných školách a učilištích.

Získaná data jsou vyhodnocena pomocí deskriptivní statistiky. Pro přehlednost byly výsledky zpracovány do tabulek a grafů.

4 Současný stav řešené problematiky

4.1 Vymezení pojmů, druhy agrese

4.1.1 Agrese

„Agrese (z lat. *agressio* = výpad, útok) – vůči věci či osobě. Jednání, jimž se projevuje úsilí některému objektu nebo nepřítelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit“ (Edelsberger, 2000, s. 20).

Z uvedených definic vyplývá, že se jedná o chování, kdy cílem jedince je druhé osobě nebo předmětu ublížit.

Čermák (1998, s. 11) ve své knize Lidská agrese a její souvislosti tvrdí, že agresivní jednání lidé vyhledávají pro svoje vnitřní uspokojení. Ubližování poskytuje útočníkovi potěšení. Hlavním cílem může být také zisk moci nad druhými, ovládat je.

Janata (1999, s. 18–20) uvádí, že agrese je pojem, který má dvě odlišná emoční zabarvení. Slovo nabývá ambivalentního významu, to znamená, že může být vnímáno jak negativně, tak pozitivně. Negativní agrese má za cíl poškodit nebo ublížit druhé osobě, věci. Naopak příkladem pozitivní agrese může být dosažení cílů, které si člověk naplánoval. „Zlá agrese“ může být v důsledku považována za „dobrou“. V lidském povědomí je stále hlouběji zakořeněna především agrese s negativním emočním významem.

4.1.2 Agresivita

„Agresivita (lat. *aggressivus* = útočný) vlastnost, postoj nebo vnitřní pohotovost k agresí. V širším smyslu se takto označuje schopnost organismu mobilizovat síly k zápasu o dosažení nějakého cíle a schopnost vzdorovat těžkostem“ (Edelsberger, 2000, s. 21).

Podle Vymětala (2003, s. 258) je agresivita stálá individuální dispozice. Objevuje se v různých podobách. „Agresivně lze myslet a komunikovat, prožívat, jednat, agresivita je obsažena v našich představách a fantaziích, přáních, denních a nočních snech“ (Vymětal, 2003, s. 258).

Agresivita je chápána jako sklon k útočnému chování, v určité míře je zakořeněna v každém jedinci, její intenzita je dána do značné míry prostředím.

Martínek (2009, s. 9) popisuje jedince s vysokou, a naopak s nízkou mírou agresivity. Lidé s vysokou mírou agresivity jednají unáhleně, podrážděně. Často se objevují problémy v sociální komunikaci, jedinec má tendence být vztahovačný, urážlivý. Opakem je člověk s nízkou mírou agresivity, takový člověk je považován za diplomatického, společenského jedince. V určitých situacích osobního nebo profesního života je využití agresivity v přijatelné míře podstatné. Může posloužit jako prvek posílení autority, sebevědomí.

Vhodnou definici poskytuje Pedagogický slovník. „*Tendence projevovat nepřátelství, ať už slovně nebo útočným činem. Tendence prosazovat sám sebe, své zájmy a cíle bezohledně, nemilosrdně až brutálně. Tendence ovládnout sociální skupinu, získat takové postavení, které umožňuje vnucovat jí určité názory, rozhodovat o její činnosti a osudu jednotlivých členů*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2008, s. 12).

Definice napovídá, že se jde o sklon k útočnosti, sklon napadat jiné osoby, získat dominanci v sociální skupině. Pedagogický slovník nám poukazuje na skutečnost, že agresivita je chápána pouze jako negativní vlastnost.

4.1.3 Pojmy související s agresí

Asertivita

Asertivitou je myšleno zdravé sebeprosazování vlastní osoby bez zjevné agresivity. Jedinec prosazuje jak svoje pozitivní, tak i negativní myšlenky, postoje, názory. Koná tak, aby neporušoval žádná asertivní práva (Průcha, Walterová, Mareš, 2008, s. 19)

Lovaš (in Výrost, Slaměník, 2008, s. 268) zmiňuje asertivitu i jako tendenci získat sociální dominanci, kontrolu nad jednáním ostatních.

Využití přiměřené agrese je v běžném životě pro jedince nutné. Příkladem mohou být prosazení vlastních názorů, vlastních práv.

Hněv

Hněv a agrese jsou pojmy, které spolu úzce souvisí, někdy bývají navzájem zaměňovány, ovšem existují mezi nimi rozdíly.

Hněv je považován za specifickou lidskou emoci, agrese představuje jednání, jehož účelem je způsobit škodu. „*Hněv může být chápán jako emocionální motiv, který vyvolává a podporuje agresivní chování*“ (Stuchlíková, Man in Hřebíčková, 2003, s. 135). Nemusí být vždy podmínkou agrese, avšak agresí často doprovází.

Nakonečný (2012, s. 339) popisuje hněv jako původně vrozenou reakci na překážku, která se objevuje při dosahování cíle. Hněv doprovázel útok, s jeho pomocí měla být překážka zničena.

Hostilita

Hostilita je charakterizována jako komplexně negativní postoj k lidem. Chování u hostilního jedince se projevuje tak, že druhou osobu nemá rád, pohrdá jí, vyjadřuje se o ní negativně.

Násilí

Z agrese je pojem violence (násilí) někdy vyčleňován. Spurný (1996, s. 7) označuje násilí jako „*patologický způsob interakce konkrétního jedince (skupiny) s okolním. Řadíme sem všechny aktivity, pomocí nichž si jedinec či skupina (subjekt, aktér) vytváří a reguluje vztahy vůči sociálnímu okolí způsobem, který je vnímán jako agresivní či manipulativní*“. Násilné chování bývá označováno jako patologická agrese.

Za násilné jednání je považován záměrný pokus fyzicky napadnout osobu, přičemž pravděpodobně dojde k újmě na zdraví, zranění nebo dokonce smrti.

Jednou z forem násilí je považováno násilí, které se odehrává na pracovišti (workplace violence). S danou formou násilí se setkává též samotný učitel. Heiskanen definuje násilí na pracovišti „*jako pokus či skutečné užití síly, jež může danému pracovníkovi způsobit škodu, a to včetně výhružek či chování, které vzbuzuje oprávněné pocity ohrožení*“ (2007 in Čech, 2011, s. 16).

Frustrace

Vágnerová (2012, s. 48) popisuje frustraci jako situaci, při níž „*je člověku znemožněno dosáhnout uspokojení nějaké subjektivně důležité potřeby, ačkoliv byl přesvědčen, že tomu tak nebude*“. Jde o odepření uspokojení určité potřeby či cíle, kterého se člověk snažil dosáhnout.

Martínek (2009, s. 33) uvádí, že frustrace může vzniknout na základě nespokojenosti druhých osob. Jako příklad uvádí rodiče, kteří mohou dítěti dávat najevo svoji nespokojenost s jeho výsledky ve škole a prací doma. To platí i ze strany učitele, který nedokáže ocenit žákovu práci.

4.1.4 Druhy agrese

Agresi můžeme dělit podle několika kritérií. Rozhodla jsem se zde uvést dělení, které jsou více typické pro školní prostředí.

Podle Lovaše (in Výrost, Slaměník, 2008, s. 269) se nejběžněji agrese dělí na instrumentální a afektivní:

Instrumentální – předem plánovaná. Stává se instrumentem (prostředkem) jak dosáhnout nějakého cíle. Ublížení či poškození osoby je považováno za sekundární efekt.

Afektivní – Nazývána také jako impulzivní, emocionální, zlostná, hostilní. Propuká náhle, je doprovázena silným emocionálním stavem, konkrétně negativním. Agrese není prostředkem, ale cílem. Cílem je ublížit osobě, poškodit majetek. Jedinec si často své jednání neuvědomuje.

„Celkově odlišný obraz obou typů vyjadřuje označení afektivní agrese jako horké, zatímco instrumentální jako chladné“ (Lovaš in Výrost, Slaměník, 2008, s. 269)

Mezi další druhy agrese patří tyranizování, šikanování. Jde o dlouhodobé soustavné ubližování – například domácí násilí, násilí ve škole.

Další dělení agrese, která se může vyskytnout ve školním prostředí, uvádí Holeček (2001, s. 47):

- a) *Psychická (verbální)*: nadávky, pomluvy, provokace.
- b) *Tělesná*: rvačky, bití.
- c) *Materiální*: poškozování majetku školy, učebnic.
- d) *Autoagrese*: sebezraňování.

Lovaš (in Výrost, Slaměník, 2008, s. 269) i Martínek (2009, s. 29) dělí agresi také z praktického hlediska:

Přímá a nepřímá

Verbální a fyzická

Přímá verbální agrese – např. vulgární nadávky, zesměšňování.

Přímá fyzická agrese – uhození, kopnutí.

Nepřímá verbální agrese – projevuje se pomluvami, vtipy.

Nepřímá fyzická agrese – vzniká tehdy, pokud agresor ničí majetek oběti agrese.

Martínek (2009, s. 29–31) dále hovoří o osmi typech agrese spojením tří faktorů, které jsou zmíněny výše:

1. „*Fyzická aktivní přímá*“ – ve školním prostředí se projevuje formou šikany. Agresor bije svoji oběť, dochází k fyzickému napadání, ponižování.
2. „*Fyzická aktivní nepřímá*“ – agresor stojí v pozadí, na samotné agresi se nepodílí, vymýšlí způsoby, jak ublížit. Najme si jedince, který za něj agresi vykonává.
3. „*Fyzická pasivní přímá*“ – typické pro tento druh je bránění dosahování cílů. V různých předmětech žáci ničí pomůcky, které slouží k dosažení.
4. „*Fyzická pasivní nepřímá*“ – odmítání splnit některý z požadavků, např. uvolnění místa.
5. „*Verbální aktivní přímá*“ – nejčastější ve školním prostředí, zahrnout zde můžeme urážky, vulgární nadávky. Tento typ agrese je agresory považován za přijatelný. Učitel nesmí nadávky přehlížet.
6. „*Verbální aktivní nepřímá*“ – psychické napadání, jedná se o pomluvy.
7. „*Verbální pasivní přímá*“ – vyznačuje se ignorací druhé osoby, odmítání odpovídat na položené otázky. Agresor může dosáhnout toho, že oběť bude třídou zcela přehlížena.
8. „*Verbální pasivní nepřímá*“ – jedinec se odmítá postavit za osobu, která je neprávem trestána nebo kritizována.

4.2 Projevy agrese

S agresivními projevy se setkáváme velmi často, jak v běžném životě, tak ve školním prostředí. Od lehkých forem, jako jsou pomluvy, nadávky až po velmi závažné – šikana, násilné chování. Stěžejně popisují projevy agresivity ve školním prostředí spáchané vůči osobě učitele. Nesmíme ovšem opomenout agresivitu mezi žáky, která se stala jedním z fenoménů dnešní doby.

Pokud pohlédneme na projevy agrese spáchané vůči učiteli, zajímavý pohled přináší Kolář (2001, s. 50), který uvádí tzv. zneužívání moci učitelem a syndrom týraného učitele. V prvním případě dochází k týrání žáka učitelem. Řadí sem i bossing, kdy vedoucí terorizuje své podřízené, ve školním prostředí ředitel své podřízené učitele. Druhý případ, syndrom týraného učitele se objevuje, jakmile žák napadá učitele, popřípadě učitel napadá ředitele nebo jiného kolegu (mobbing). Kolář označuje tyto dva případy za tzv. nepřímého šikanování.

4.2.1 Projevy agrese žáků vůči učitelům

Nejčastějším projevem agresivity žáků je hrubé oslovování učitelů během výuky nebo přestávky. Všimnout si můžeme také nepřímé verbální agrese, kdy žáci vymýšlí různé pomluky nebo vtipy na adresu učitelů.

V roce 2007 byl proveden výzkum, který se zaměřil na výskyt násilí vůči učitelům. Respondenty byli vybraní učitelé a ředitelé českých středních škol (366 učitelů a 127 ředitelů). Cílem výzkumu bylo nejenom násilí ze strany žáků vůči osobě učitele, ale také násilí jiných osob, se kterými se učitel setkává během pracovní činnosti. Uvádím výsledky, které se zaměřují na celou pedagogickou dráhu učitele. Výsledky výzkumu ukazují, že učitelé se nejvíce setkávají s urážkami a nadávkami ze strany žáků během vyučování (21,9 %). Část respondentů (12,3 %) čelilo také urážkám ze strany rodičů, 10,7 % učitelů uvádí i výhrůžky rodičů ze zneužití vlivných známostí. Ze strany žáků se s tímto typem zastrašování setkala 9,7 % učitelů. Fyzická forma násilí, oproti verbální byla minimální, případy se odehrály výjimečně a později se neopakovali. S přímým fyzickým útokem žáka nebo pokusu o něj mělo zkušenosti 2,2 % učitelů, s výhrůžkami žáka fyzickým násilím 4,6 % učitelů (Tomášek, 2008, s. 385–386).

Zajímavé výsledky přinesli odpovědi ředitelů škol na násilí vůči učitelům, které museli během svého působení řešit. Skoro polovina z dotazovaných řešila hrubé slovní urážky či nadávky studenta (48,8 %), výhrůžky rodičů či jiného příbuzného řešilo 27 % ředitelů. Fyzické napadení učitele uvedlo 4,7 % a výhrůžky studenta fyzickým násilím 10,2 % dotazovaných ředitelů škol (Tomášek, 2008, s. 388).

CEPROS, o. p. s. v letech 2010–2013 provedl výzkum, který byl zaměřen na agresi žáků druhého stupně základní školy z pohledu učitele. Celkově se ho zúčastnilo 1 003 učitelů. Tři čtvrtiny dotázaných si stojí za názorem, že agresivní chování je v dnešní době čtenější než dříve. Ve školním prostředí se objevuje především hrubá slovní agrese. Za poslední rok se s ní setkala 48 % dotazovaných učitelů (Csémy et al., 2014, s. 12–15).

4.2.2 Kyber agrese jako nová forma zla

S rozvojem moderních technologií se stále více setkáváme s pojmem kyberšikana, v případě agrese tzv. kybernetické agrese. Agresor spoléhá především na anonymitu. Existuje několik projevů kyberšikany – zasílání výhrůžných zpráv, e-mailů, pořizování videí, fotografií s cílem poškodit osobu, vydírání pomocí telefonu, vytváření webových stránek s urážlivým obsahem vůči určité osobě. Výzkum

provedený CEPROS, o. p. s. (Csémy et al., 2014, s. 19) poukazuje na skutečnost, že většina z dotázaných učitelů (93,4 %) považuje kyberšikanu za možné nebezpečí a něco, co by je mohlo v budoucnu ohrozit.

Dle výzkumu, který provedl Kopecký a Szotkowski (2016, s. 6–7), do kterého se zapojilo 5 136 respondentů, se s některým z kybernetických útoků setkalo 21,73 % dotazovaných učitelů. V prostředí kyberprostoru se stávají nejvíce oběťmi verbální agrese, čelí především ponižování, různým urážkám, ztrapňování, zesměšňování apod. Nevylučují se ani další formy útoků, jako je soustavné prozvánění, vyhrožování nebo šíření ponižujících fotografií. Výsledky ukazují, že ve většině případů se jednalo o útoky krátkodobé, tedy v průběhu jednoho týdne.

4.2.3 Známé případy

V posledních letech se objevuje fyzická agrese ze strany žáků. Existují případy, kdy žáci během vyučování fyzicky napadli učitele. Známý případ je z roku 2004, který se odehrál na Středním odborném učilišti ve Svitavách. Sedmnáctiletý žák během vyučování ubodal učitele poté, co byl napomenut za své nevhodné chování.

Nedávný případ, který se odehrál na střední průmyslové škole Na Třebešíně, opět poukázal na nebezpečí, které se v žácích skrývá. Tři žáci dlouhodobě šikanovali pětapadesátiletou učitelku, která byla pod neustálým psychickým nátlakem. Žena později zemřela. Policie ovšem oznámila, že šikana s úmrtím učitelky nespočívá. Podle školní inspekce selhal především ředitel školy, který o šikaně své zaměstnankyně věděl od žáků, ale celou situaci odmítal řešit. Po medializaci se šikanou začala zabývat policie (Inspekce, 2016 [online]).

4.2.4 Vliv agrese na zdraví učitele

Csémy et al. (2014, s. 10–15) se ve výzkumu zaměřili na problém, kdy se projevovaná agresivita žáků odráží na psychickém zdraví učitele. Pokud se učitelé častěji setkávají s hrubou slovní agresí mezi žáky, má to za následek nespokojenost v učitelské profesi. Upozorňují na horší duševní zdraví a práce ve školním prostředí je zatěžuje a neobohacuje. Totéž platí, jestliže se učitelé setkávají s agresí vůči své osobě nebo pokud žáci projevují agresi ničením školního majetku.

Blížkovský (2000 in Tomášek, 2008, s. 384) uvádí, že jedním ze zdrojů stresu je problémové chování žáků, konkrétně hrubá slovní agrese na adresu učitele.

4.2.5 Agrese mezi žáky

Nečastější formou agrese mezi žáky jsou hrubé hádky a vzájemné nadávky. Druhé místo zaujímá fyzické napadení. S oběma formami se setkávají ve větší míře především chlapci než dívky (Csémy et al., 2014, s. 66–67).

Nejnámějším projevem mezi žáky je šikana. Říčan a Janošová (2010) definuje šikanu jako „ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit. Obyčejně mluvíme o šikaně tehdy, když jde o opakované jednání, ve velmi závažných případech označujeme šikanu i jednání jednorázové, s hrozbou opakování“.

Známý český etoped Michal Kolář (2001, s. 27) uvádí definici šikany ve školním prostředí, „jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci“.

Jde o agresivní jednání, které je většinou nezákonné a vedené určitou skupinou, občas je označována jako nemoc kolektivu. Strůjce šikany neboli agresor je trestně postihnutelný, pokud dosáhne trestní odpovědnosti patnáctým rokem života. Zdraví oběti je často poškozeno fyzicky, psychicky. Projevují se psychosomatické potíže, například bolesti hlavy, únava, nevolnost. Ohrožen je i život, jestliže šikana dosáhne pokročilého stádia (Kolář, 2001, s. 99–101).

Jedním z dalších projevů agresivity mezi žáky je výše zmíněná kyberšikana.

4.3 Teorie vzniku agrese

Mnoho autorů se věnuje nebo věnovalo fenoménu agrese. Hlavní rozdíl je spatřován především v lokalizaci zdroje. Zaměřila jsem se především na tři základní teoretické přístupy. Na vrozenou teorii agrese Sigmunda Freuda a Konráda Lorenze, kdy přistupují k agresi jako vrozené. Druhým náhled na vznik agrese vypracoval J. Dollard a N. E. Miller společně se svými spolupracovníky. Agresi považovali za produkt frustrace. Třetí a velmi významný přístup spočívá podle A. Bandury v sociálním učení. Pozorováním druhých lidí dojde k osvojení určitého vzorce chování.

4.3.1 Teorie vrozené agrese

První teorie předpokládá, že agrese je vrozenou predispozicí. Zakladatel psychoanalýzy Sigmund Freud uváděl dva základní pudy působící v člověku – Erós (pud života) a Thanatos (pud smrti). Mezi energiemi vznikají konflikty, které mají

za následek rozpor v lidském chování. Agresi připisoval především pudu smrti Thanatos (Hayes, 2013, s. 116)

Teorií vrozené agrese se zabýval také významný rakouský etolog K. Lorenz. Na základě svých studií se domníval, že agresivní energie se v jedinci hromadí do té doby, dokud ji spouštěcí signál neuvolní. Spouštěcím signálem může být například výhružné gesto. Hromadění agrese demonstroval na modelu vodní nádrže, do které postupně pomocí přívodu kape voda. Pokud hladina příliš vzroste, voda přeteče, stejně tak jako hromadící agrese. Jestliže má člověk možnost sledovat násilí druhých osob nebo uvolnit vlastní agresivitu přijatelným způsobem, dojde tím ke katarzi a k potlačení nebezpečí vůči společnosti. Teorii ovšem popírají experimenty Busse, Loewa, kdy docházelo naopak k nárůstu agrese během možnosti uvolnění (Tamtéž, 2013, s. 116–117).

4.3.2 Teorie frustrace – agrese

Druhý teoretický přístup chápe agresi, jako reakci na vnitřní a vnější podněty. J. Dollard, N. E. Miller a jejich kolegové z Yalské univerzity sdíleli přesvědčení, že agrese je vždy zapříčiněna frustrací. Člověk začne jednat agresivně, jakmile se objeví překážka, která brání dosažení cíle nebo uspokojení určité potřeby. Do opozice proti teorii se staví L. Berkowitz, který poukazuje například na bodyguardy v klubu, kteří jednájí agresivně z důvodu finančního ohodnocení nikoliv z frustrace (Tamtéž, 2013, s. 118).

4.3.3 Teorie sociálního učení

Teorie sociálního učení je protikladem dvou výše zmíněných teoretických přístupů. A. Bandura předpokládal, že agrese je naučená. Člověk, který jednal agresivně, a přineslo mu to užitek, bude v pozdějších situacích reagovat stejně. Jeho chování je upevněno úspěchem. To platí, i když vidí, že za agresi byl odměněn někdo jiný, tím se ho bude snažit napodobit. Známý je především Bobo doll experiment, který upozornil na negativní ovlivňování dětí pomocí násilí v médiích (1976 in Tamtéž, 2013, s. 119).

4.4 Faktory ovlivňující agresivní chování

V oblasti výchovy jedince je za nejvýznamnější instituci považována rodina a škola. Někdy je možné slyšet názory rodičů, že učitelé nezvládají nevhodné chování

žáků. Rodiče se snaží hledat viníky i v partách, se kterými se jejich dítě setkává. Je nutné si uvědomit, že výchova probíhá nejdříve v rodině a až poté ve škole, mezi vrstevníky. Jedinec také na svět přichází s určitými vrozenými dispozicemi, které se dále rozvíjejí v rodinném prostředí. Agresivní chování je podporováno mnoha faktory, které se navzájem prolínají. Zaměřila jsem se především na biologické predispozice, vliv rodiny, party a médií.

4.4.1 Biologické dispozice

Odborníci se stále snaží zjistit, co přesně za agresivitou stojí. Řada provedených výzkumů poukázala na fakt, že vysoká hladina testosteronu v těle mužů stojí za sklonem chovat se agresivně (Atkinson, 2003 in Fischer, Škoda, 2009, s. 50).

Výrazná role je připisována genetickým faktorům. Martínek (2009, s. 10) se odkazuje na prameny, které uvádí, že agresivita je dědičná z 60 %.

Určitý podíl je také připisován změně ve struktuře centrální nervové soustavy, způsobené úrazem nebo onemocněním. Jedinci s poškozením kůry čelních laloků mají tendenci chovat se útočněji a agresivněji (Vágnerová, 2012, s. 759).

4.4.2 Rodina

Rodina je primární socializační skupinou, která má velký vliv na vývoj jedince. Záleží tedy především na rodině a způsobu výchovy, do jaké míry se agrese jedince projeví vůči okolnímu světu i sobě samému.

Pokud se zabýváme příčinami, vycházející z rodinného prostředí, které mohou vést k rozvoji agresivity, je důležité zmínit citovou deprivaci (strádání). Pokud není dítěti poskytována láska, porozumění, tak vše může vést ke ztrátě schopnosti vnímat lásku, projevovat ji vůči druhým, ztratit porozumět ostatním.

Na skutečnost upozorňuje i Kolář (2001, s. 95), který kromě citové deprivace zmiňuje, že „*agresori se často setkávali s brutalitou a agresí rodičů. Někdy to působilo, jako by násilí vraceli nebo ho napodobovali*“.

Užívání fyzických trestů v rodině je velmi časté. Čáp (Čáp, Mareš, 2007, s. 254–255) uvádí, že použití fyzického trestu v rodinném prostředí, vyvolávají v dítěti nebo mladistvém strach, jehož důsledkem je ukončení nežádoucího způsobu chování. Výzkumy ovšem poukazují na krátkodobé působení strachu. V potrestaném se hromadí frustrace, cítí se poníženo, ublíženo, vše vede k touze po pomstě. Dané emoce později mohou vést k agresivnímu nebo násilnému způsobu chování. Týraní dětí a užívání fyzických trestů má za následek vysokou míru agre-

sivity ve společnosti. Existence Mezinárodní úmluvy o právech dětí zakazuje, jak psychické, tak fyzické týrání a trestání.

Dle Matouška (2011, s. 40), který poukazuje na mezinárodní výzkumy, se více psychických problémů objevuje u dětí, vychovaných pouze jedním z rodičů, konkrétně matky. Otec v rodině působí na syna jako ochranný prvek delikvence.

To nahrává názoru, že jednou z příčin agrese je rozpad rodiny. Více jak polovina manželství v dnešní době končí rozvodem. Dítě se najednou ocitne v těžké zátěžové situaci, kterou není schopno uspokojivě vyřešit.

Dospívání je všeobecně považováno za nebezpečné období, kdy se špatná výchova rodičů projeví v podobě extrémního chování. Dítě začíná hledat svoji vlastní identitu, aby se mohlo stát dospělým. K okolí se chová útočně, aby zjistil reakce na své chování, a postupně přichází na to, kdo doopravdy je. Rodiče by před agresivitou neměli volit únikové cesty, naopak by měli jednat s respektem a reagovat nenásilně, dítě si tím utvoří pozitivní obraz na své rodiče (Antier, 2011, s. 87–91).

4.4.3 Vrstevnické skupiny

V období adolescence je vliv vrstevnických skupin na chování dospívajícího považován za prvořadý. Přestává se identifikovat s rodinou. Jedinec se nachází ve stádiu, kdy se snaží získat uznání od okolí, prosadit se. Začíná trávit více času ve formálních, ale hlavně i v neformálních skupinách.

Ve skupině sílí tlak ke konformitě. *„Tlakem ke konformitě lze vysvětlit přijímání a zastávání názorů, jež se jedinci za jiných podmínek jeví jako absurdní nebo bezvýznamné“* (Říčan, 2008, s. 211). Jedná-li a hovoří-li jedinec stejně jako ostatní ve skupině, je skupinou přijat a ta si ho cení.

Začlenění jedince do skupiny není vždy nebezpečné. Problém nastává, pokud se vůdcem skupiny stane narušený a manipulativní jedinec. *„Čím bližší je vztah jedince ke skupině, tím menší je jeho schopnost se od ní distancovat, hrozí riziko nesoudného přijetí mnohdy patologických norem, jedinec ztrácí svoji individualitu a zdravý rozum“* (Martínek, 2009, s. 72).

Mladiství ve skupinách se snaží vyrovnat svým vrstevníkům. Vyhledávají násilnou hudbu, agresivní scény ve filmech, nebezpečnou jízdu v motorových prostředcích. Styl oblékání je uzpůsoben tak, aby co nejvíce pobuřoval. Násilí se stává součástí jejich každodenního života.

Inklinace mladistvých k problémovým skupinám je zapříčiněno především citovým strádáním v rodině. Parta dospívajícímu poskytuje pocit, že je druhými ak-

ceptován. Další důvodem inklinace k problémovým skupinám může být autoritářská výchova, nebo pokud se ve výchově jedince objevovala nepřiměřená agrese od rodičů (Martínek, 2009, s. 73–74).

4.4.4 Média a moderní technologie

V současné době jsou to právě média, která napomáhají především dětem a mladistvým, k utváření názorů nebo postojů. Mezi snadno dostupná a nejrozšířenější můžeme zahrnout televizi, počítač, noviny, sociální sítě. S rozvojem moderních technologií tvoří média dokonalý nástroj, jak ovlivnit jedincovo jednání, myšlení, ale také rozhodování.

Nebezpečí spočívá především v moci, kterou média disponují. Dokáží manipulovat s informacemi, zjednodušovat skutečnosti, upřednostňovat různé názory, potlačovat důležité informace (Čermák, 1999, s. 90).

Zda média mají vliv na agresivitu dětí a mladistvých, je stále těžké odpovědět. Odborníci se zaobírají především násilím ve filmech a počítačových hrách, jako na vlivu, který by byl odpovědný za zvýšení agrese.

Jiráková a Köpplová (2003, s. 183–184) upozorňují na tezi, kdy sledování násilných pořadů vede ke katarzi ve smyslu citového uvolnění. Někteří autoři předpokládají, že sledování pořadů s násilnou tematikou, přispívá k uvolnění agresivních myšlenek a ke snížení potřeby chovat se agresivně. Také uvádí negativní vliv, kdy sledování násilných pořadů, může vést k inspiraci, jak vykonávat trestnou činnost.

Tento negativní vliv potvrzuje také teorie sociálního učení A. Bandury, která je postavena na přístupu, že se člověk během svého vývoje učí agresivitě. Televize poskytuje vzory, které může dítě chtít napodobovat. *„Sledování mediálního násilí vede k nápodobě agresivních vzorců chování v reálném životě“* (Suchý, 2007, s. 42).

Matoušek a Matoušková (2011, s. 103) uvádí výzkumy, kdy učitelé a spolužáci hodnotí dítě nebo spolužáka za více agresivnější, jestliže upřednostňuje sledování televize s násilnými nebo agresivními pořady.

Zřejmě nejvýznamnější výzkum škodlivého vlivu televize provedl Centerwall. V kanadském městě nebyl dlouhá léta k dispozici televizní signál. Pozdější zavedení televize mělo za následek nárůst agresivního chování žáků základní školy o 160 %, dva roky po zpřístupnění signálu (1992 in Matoušek, Matoušková, 2011, s. 103).

Potencionální riziko zvyšující výskyt agrese u jedince vyslovuje Vaculík. Tvrdí, že hraní počítačových může podporovat nežádoucí chování dětí a dospívajících, konkrétně mužského pohlaví. Nutno podotknout, že neexistuje stále dostatek pře-

svědčivých materiálů, které by vztah agrese a hraní počítačových her potvrdil (Vaculík, 1999 in Sobotková, 2014, s. 45–46).

4.5 Prevence a možnosti řešení

V předchozí kapitole jsme si ujasnili, že agrese žáka může být rozvíjena několika vlivy. Škola společně s rodinou patří mezi nejvýznamnější determinanty osobnostního vývoje.

Současné školství se snaží předcházet většině z typů rizikového chování. Ne vždy úspěšně. Je důležité si uvědomit, že škola může patřit k místům, kde bude agrese jedince vyvíjena. Existuje několik určitých způsobů, které mohou chování žáka nasměrovat správným směrem. Velká úloha spadá na učitele a jeho schopností pracovat a komunikovat se žáky. Pokud problém nedokáže zdárně řešit, má možnost obrátit se na školské poradenské pracoviště, jiné kolegy. Poradenské služby zajišťuje výchovný poradce, školní metodik prevence, popřípadě školní psycholog, speciální pedagog.

4.5.1 Role učitele

Správný učitel není pouze prostředkem poskytující vzdělávání, ale také patří mezi základní činitele výchovy jedince. Není vždy snadné sloučit vyváženě obě činnosti.

Výskyt problémového chování žáků ve školním prostředí narůstá, učitel musí působit na žáky jako jistá autorita, i když v dnešní době se střetáváme především s úpadkem úcty k autoritám, učitel není výjimkou. To platí jak pro základní, tak střední školy.

Budování autority je jedním z klíčových prvků, jak žákům ukázat svoji „moc“. Kyriacou (2008, s. 99) poznamenává, že učitel by měl s autoritou nakládat, jako s prostředkem k řízení učení, nikoliv jako s prostředkem sloužící k upevnění mocenského vztahu. Uvádí čtyři hlavní stránky vytvoření autority učitele:

- *Vyjadřování vašeho statusu* – jednání v souladu s ním.
- *Kompetentní vyučování* – ukázat orientaci v předmětu, oboru.
- *Výkon manažerského řízení* – řízení třídy, vyučování.
- *Účinný přístup k nežádoucímu chování žáků* – případy řešit spravedlivě, účelně.

Jednou z činností učitele by mělo být předcházení nebo tlumení agresivních projevů žáků. Říčan (1995, s. 87–88) doporučuje nejběžněji používané postupy předcházení:

1. „*Užívat co nejvíce pochvaly*“ – ocenit jejich bezproblémové chování, chválit žáky, pokud si dokáží poradit s osobní impulzivitou, která je vytvořena důsledkem nepříjemné situace.
2. „*Zaměstnat je činností*“ – činnost, která žáka zajímá, ve které vyniká.
3. „*Učit je sociálním dovednostem*“ – komunikace, řešení problémů, budování sociálních vztahů atd.
4. „*Povzbuzovat empatii*“ – poskytovat, co nejvíce citového příklonu, ukázat, že jsou milovány.
5. „*Pomáhat jim, aby si vybudovaly vlastní perspektivu*“ – ukázat žáků, že jejich dobré chování bude v budoucnu oceněno.

Jednou z dalších možností, kterou může učitel usměrnit objevující se agresi u žáků, je využití trestů. Čáp (Čáp, Mareš, 2007, s. 253) ovšem stručně shrnuje působení odměn a trestů následovně: „*Výchova založená na odměnách má lepší výsledky než výchova užívající převážně trestů.*“

V některých případech může trest, mít na jedince odlišné účinky. Někdy může vést k nápravě, jindy k pravému opaku.

Martínek (2009, s. 81) upozorňuje na dodržování pravidel, aby byl trest co nejvíce funkční:

1. *Interval* – trestat, co nejdříve. Po několika dnech je trest neúčelný (žák si nedokáže vybavit situaci, promyšlená obhajoba za svůj čin).
2. *Intenzita* – trest musí být úměrný činu. Nízkým trestem agresor získává pocit, že se nic nestalo.
3. *Vymezit prohřešek* - přesná definice prohřešku, seznámit žáka za jaký čin je přesně trestán.
4. *Smysl trestu* – zadat trest, který bude smysluplný. Například neustálé opísování školního řádu může v agresorovi vyvolat pocit, že práce je zbytečná.
5. *Stanovit začátek a konec* – neohraničení trestu může vyvolat opět agresi, vztek. Věty typu „*dokud své jednání nezlepšíš, nesmíš...*“ (Martínek, 2009, s. 81), žák přesně neví, jak by zlepšené chování mělo vypadat.
6. *Oživení scénáře trestu* – potrestanému žáku by jeho minulý čin neměl být vícekrát připomínán. Pokud učitel použije minulý čin jako ukázkou ne-

správného chování, dojde k tomu, že žák si opět své chování připomene. Jestliže žák provede podobný čin, je nutné jej opět vydefinovat a ohraničit.

7. *Emoce* – ukládat trest bez emocí, v klidu.
8. *Neustálé trestání* – neustálé trestání žáka, žáků může vést naopak k nárůstu agrese, vyhýbání, úniku.

Dreikurs (1968 in Cangelosi, 2009, s. 45) klade důraz na demokratický styl řízení výuky. Dochází k vytvoření pozitivní klimatu třídy. Pokud učitel využívá přísnost a donucovací prostředky k udržení kázně, později může dojít k vyvolání nežádoucího chování. To stejné platí v případě, když učitel je ve svém řízení příliš povolný. Nestanovená pravidla vedou ke špatné spolupráci a vyvolání nejistoty žáků během výuky.

Jak postupovat a jaké užívat strategie, pokud se agrese objeví, uvádí Cangelosi (2009, s. 273). Doporučuje užívání šesti pravidel, jimiž může učitel snížit riziko, že bude obětí napadení:

1. Nenechat se zastrašit.
2. Nikdy nevyužívat násilné chování vůči žákům. Neztrapňovat je.
3. Nepoužívat fyzickou sílu, pouze v případě, jestliže je učitel v bezvýchodné situaci.
4. Ovládat své emoce, jednat s klidem.
5. Ukládat tresty s rozmyslem (udělení nejtvrďšího trestu může v žákovi vzbudit dojem, že nemá co ztratit, chování se může ještě vystupňovat).
6. Ve své přítomnosti netolerovat násilí. Využívat podporu právního systému.

4.5.2 Možnosti řešení agrese a spolupráce učitelů

Prvním, kdo nejčastěji reaguje na žákovo chování, je učitel, který žáka při přestupku přistihne. Měl by reagovat okamžitě a jasně žákům ukázat, co je vhodné a co nevhodné. *"Když dojde k prvnímu verbálnímu projevu agrese, učitel by měl reagovat na žáka okamžitě. Ohradit se proti jeho chování a zeptat se ho, co ho k takovému jednání vedlo. Podle uvážení se pak rozhodnout, jestli hned nevyužít některého z výchovných opatření"* (Plšková in Doubrava, 2004 [online]).

Určité rady, které popisují, jak postupovat, pokud se již žák zachoval agresivně vůči učiteli, uvádí Šilhanová (2010 [online]):

1. Agresivního žáka odvést k řediteli, pokud není k dispozici, může ho nahradit zástupce ředitele školy.

2. Nechat žáka ručně sepsat záznam o události, kde doslovně popíše, co vyučujícímu učiteli řekl. Daný záznam stvrdí vlastním podpisem.
3. Napadený učitel dopíše písemný komentář na daný záznam žáka. Jeho popis bude přesný, to znamená kdy, kde, jak a proč k situaci došlo, podepíše.
4. Po sepsání záznamu informuje škola rodiče, které jsou pozváni na schůzku. Přizván je výchovný poradce (ve vážnějších případech se schůzky zúčastní školní metodik prevence, vedení školy). Přítomní nechají žáka přečíst sepsaný záznam. Pedagogičtí pracovníci seznámí rodiče s uděleným postihem za tento čin. Dále rodiče upozorní, co se stane, pokud žák svůj čin bude opakovat (např. svolání výchovné komise, snížení známky z chování, popřípadě OSPOD (Orgán sociálně-právní ochrany dětí) apod.).
5. Pokud rodiče žáka odmítají přijít na sjednanou schůzku, je možností o události informovat OSPOD, kdy poskytneme přesný popis situace s dodatkem, že rodiče nereagují na výzvu školy a situaci odmítají řešit. Škola si vyžádá písemnou zprávu, jak bude OSPOD dále situaci řešit.

Ve školním prostředí se setkáváme s různými typy pedagogických pracovníků. Liší se zaměřením, pedagogickou praxí a zkušenostmi. Pokud žák jedná agresivně vůči svému učiteli, ne vždy je silách napadeného učitele efektivně řešit nastalý konflikt. Proto by jeho dalším krokem mělo být vyhledání jiného pedagoga, popřípadě školního metodika prevence nebo ředitele školy, na které by se mohl v případě nutnosti obrátit.

Důležitou funkci plní třídní učitel. Pracovní náplň třídního učitele je v kompetenci ředitele školy, která je uvedena v pracovní smlouvě. Učitel disponuje dvěma prostředky, které může použít k upevnění výchovy nebo školní kázně – napomenutí třídního učitele (není nutný souhlas) nebo důtka (okamžitě po přestupku, nutné oznámit řediteli) (Bendl, Hanušová, Linková, 2016, s. 44).

Rozhodující slovo ve všech záležitostech má ředitel školy. V kompetencích je rozhodování o podmíněném vyloučení nebo vyloučením žáka ze školy (kázeňská opatření. Dle § 101 a § 102 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, ve znění pozdějších předpisů, je ředitel zodpovědný za zajištění bezpečnosti a zdraví pro své zaměstnance (Zákon č. 262/2006 Sb.).

4.5.3 Odborná pomoc

Odbornou pomoc na školách poskytuje školské poradenské zařízení. Poradenskými službami se zabývá výchovný poradce, školní metodik prevence, speciální pedagog nebo psycholog, konzultační tým tvořený pedagogy, kteří navzájem úzce spolupracují. Nesmíme opomenout také na jiná poradenská zařízení jako jsou pedagogicko-psychologické poradny (PPP), speciálně pedagogické centrum (SPC), orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) apod.

"Hranice toho, kdy by měl šikanovaný učitel požádat o odbornou pomoc, nastává ve chvíli, kdy dojde k poznání, že s třídou nebo skupinou není schopen již dále pracovat, tedy že žáci jeho působení odmítají" (Kolář in Doubrava, 2004 [online]).

Úkolem výchovného poradce je poskytnout pomoc žákům, zákonným zástupcům. Jeho odborných znalostí využívá škola nebo učitelé, kterým pomáhá řešit různé situace ve školním prostředí. Jeho další činností je potlačovat nežádoucí jevy, popřípadě pomáhat v jejich vyřešení.

Při řešení agresivních projevů ze strany žáků napomáhá především školní metodik prevence, který se specializuje přímo na sociálně patologické jevy. Předává odborné informace pedagogickým pracovníkům, vyhledává žáky, u kterých je možnost rozvinutí sociálně patologického chování, realizuje preventivní program školy (Mertin, Krejčová, 2013, s. 27).

Z finančních důvodů ne vždy školy poskytují služby školního psychologa a speciálního pedagoga. Pokud škola zřizuje služby školního psychologa, může učitel vyhledat jeho pomoci a využít rad, které mohou sloužit k podpoře správného klimatu ve třídě.

4.5.4 Využití právní legislativy

Každá škola musí disponovat tzv. školním řádem, souborem pravidel, který stanovuje práva a povinnosti jak žáků, tak pedagogických pracovníků, dalších zaměstnanců školy, zákonných zástupců. Náplní školního řádu jsou zásady chování ve školním prostředí a uvádí sankce za jeho porušení. Musí vycházet z platné legislativy a čerpá především ze školských zákonů, ale také i Úmluvě o právech dítěte. Na jeho tvorbě se podílí ředitel školy společně s učiteli, různé návrhy mohou podávat rodiče nebo samotní žáci.

V každém školním řádu se nachází kapitola, věnující se problematice sociálně patologických jevů, do které můžeme zařadit i náš zkoumaný fenomén agrese.

Významným nástrojem sloužící k řešení závažných agresivních projevů žáka, např. použití fyzického násilí se stává zákon č. 40/2009 Sb., trestního zákona. Na konci základní školy žák nabývá trestní zodpovědnosti a za své činy na střední škole může být zákonem postihnutelný.

V roce 2016 došlo k aktualizaci Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016) na popud zvyšující se agrese mládeže. Metodický pokyn poskytuje pedagogickým pracovníkům návody, jak předcházet, rozpoznat a řešit šikanu nebo kyberšikanu mezi žáky, ale i mezi žákem a učitelem, kdy se prvotní agrese žáka může stát pravidelnou součástí pracovního života učitele.

5 Praktická část a výsledky práce

Cílem praktické části bylo zjistit, jaké názory a zkušenosti mají učitelé středních odborných škol a učilišť v Jihomoravském kraji s agresivním chováním žáků, pomocí internetového dotazníkového šetření. Metodou pro zpracování, vyhodnocení získaných dat byla deskriptivní statistika. Zjištěné výsledky posloužily k formulování závěrů práce. Získaná data byly pro přehlednost zpracovány do tabulek a grafů. Před vytvořením dotazníku byly stanoveny tři průzkumné otázky, které se budu snažit zodpovědět.

Průzkumné otázky:

1. *Jaké projevy a formy agrese zaznamenali učitelé ze strany žáků?*
2. *Jaké názory mají učitelé na agresivní chování?*
3. *Jaké situační podněty stojí za agresí a jakým způsobem učitelé řeší agresivní chování?*

5.1 Průzkumné šetření

Průzkumné šetření probíhalo pomocí anonymního dotazníku (Viz Příloha 1), který byl vytvořen na základě studia odborné literatury a následné konzultaci s vedoucím mé bakalářské práce.

Dotazník obsahoval celkem dvacet čtyři otázek, čtrnáct otázek bylo uzavřených, sedm otázek polootevřených s možností uvedení jiné odpovědi a tři otevřené. U některých uzavřených a polootevřených otázek byla možnost vybrat z více odpovědí. V úvodu dotazníku byli respondenti seznámeni s průzkumem a pokyny, jak postupovat při jeho vyplňování. Respondenti měli v jednotlivých otázkách zaškrtnout položku, která nejvíce vystihovala jejich odpověď, popřípadě mohli psát své odpovědi do vyznačených míst jednotlivých otázek. Dotazník byl distribuován pomocí internetového formuláře Google. Internetový formulář byl zvolen z důvodu citlivosti tématu, kdy učitel mohl s vědomím anonymity vyjádřit své zkušenosti s agresí. Druhým důvodem, bylo získání, co nejvíce respondentů. Před odesláním dotazníků učitelům středních odborných škol a učilišť, byl proveden před průzkum, který absolvovalo celkem 5 osob, měl za úkol zjistit srozumitelnost formulovaných otázek.

Průzkumného šetření se zúčastnilo celkem 214 respondentů. Osloveni byli učitelé několika náhodně vybraných středních odborných škol a učilišť v Jihomoravském kraji. Dotazníky byly rozesílány na e-mailové adresy, které jsou k dispozici na webových stránkách jednotlivých škol. Bylo rozesláno celkem 776 dotazníků. Otázkou zůstává, kolik e-mailů bylo skutečně doručeno z důvodu spamových košů, který může mít příjemce aktivován. Pokud 776 e-mailů našlo svého adresáta byla návratnost 27,6 %.

Dva dotazníky byly vyřazeny z důvodu nesprávného vyplnění. Celkový počet po vyřazení dvou dotazníků je 212 respondentů a návratnost po vyřazení dvou dotazníků je 27,3 %.

5.2 Výsledky

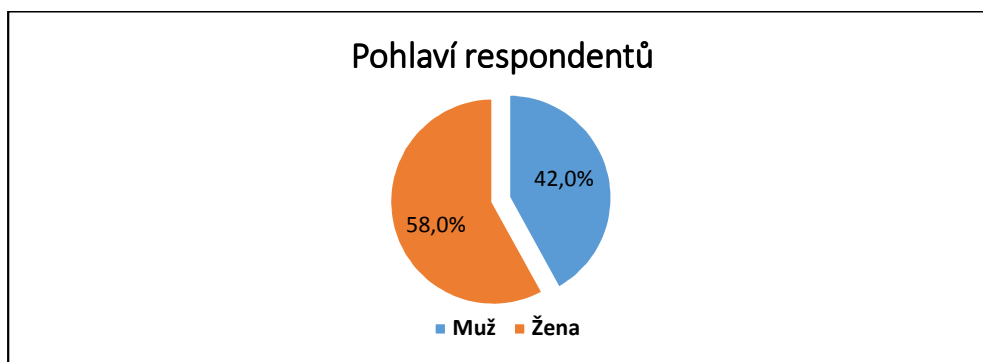
5.2.1 Respondenti

Identifikačními údaji respondentů se zabývali otázky dotazníku číslo 20, 21, 22, 23, 24.

Pohlaví respondentů zjišťovala otázka číslo 20. Z uvedených 212-ti respondentů dotazníkové šetření bylo 58,0 % žen a 42,0 % mužů (viz Tab. 1, Graf 1).

Tab. 1 Pohlaví respondentů

Pohlaví	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (v %)
Muž	89	42,0
Žena	123	58,0
Celkem	212	100,0

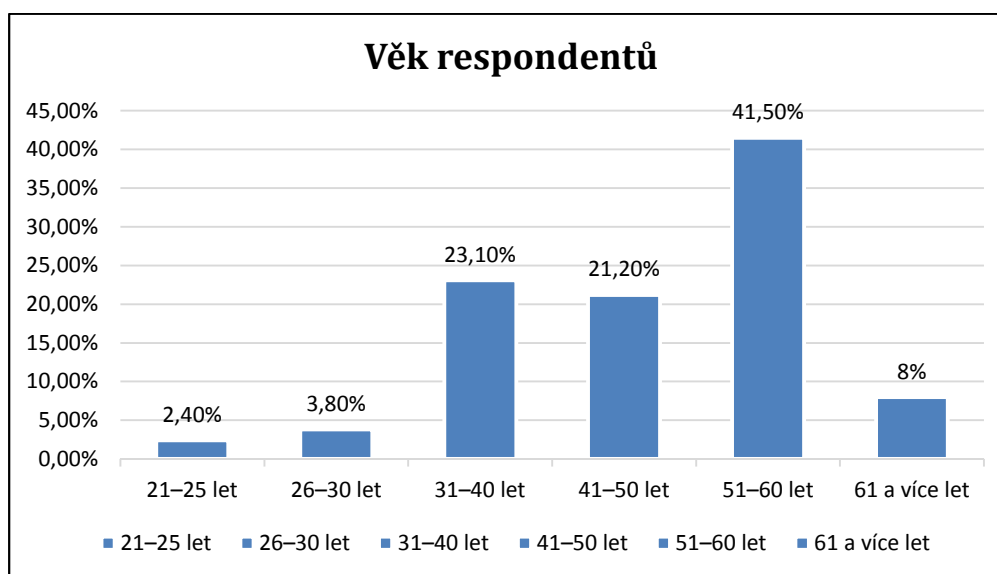

Graf 1 Pohlaví respondentů

Věkem respondentů se zabývala otázka číslo 24. V dané položce měli respondenti uvádět přesný věk. Následně byla vytvořena přehledná tabulka a graf (viz Tab. 2, Graf 2). Nejvíce, tedy 88 z 212-ti dotázaných uvádělo věk v rozmezí 51–60 let.

Tab. 2 Věk respondentů

Věk	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (v %)
21–25 let	5	2,4
26–30 let	8	3,8
31–40 let	49	23,1
41–50 let	45	21,2
51–60 let	88	41,5
61 a více let	17	8,0
Celkem	212	100,0

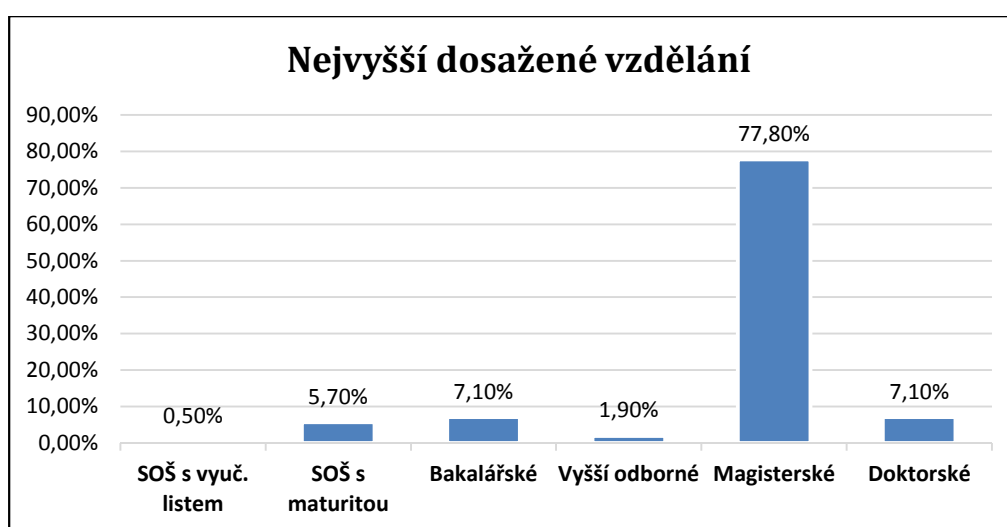

Graf 2 Věk respondentů

Otázka číslo 20 měla za úkol prozkoumat nejvyšší dosažené vzdělání 212-ti respondentů. Respondenti měli na výběr vzdělání: střední odborné s výučním listem, střední odborné s maturitou, vyšší odborné, bakalářské, magisterské, doktorské (viz Tab. 3, Graf 3).

Tab. 3 Nejvyšší dosažené vzdělání

Dosažené vzdělání	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (v %)
SOŠ s vyuč. listem	1	0,5
SOŠ s maturitou	12	5,7
Vyšší odborné	4	1,9
Bakalářské	15	7,1
Magisterské (Mgr., Ing.)	165	77,8
Doktorské	15	7,1
Celkem	212	100

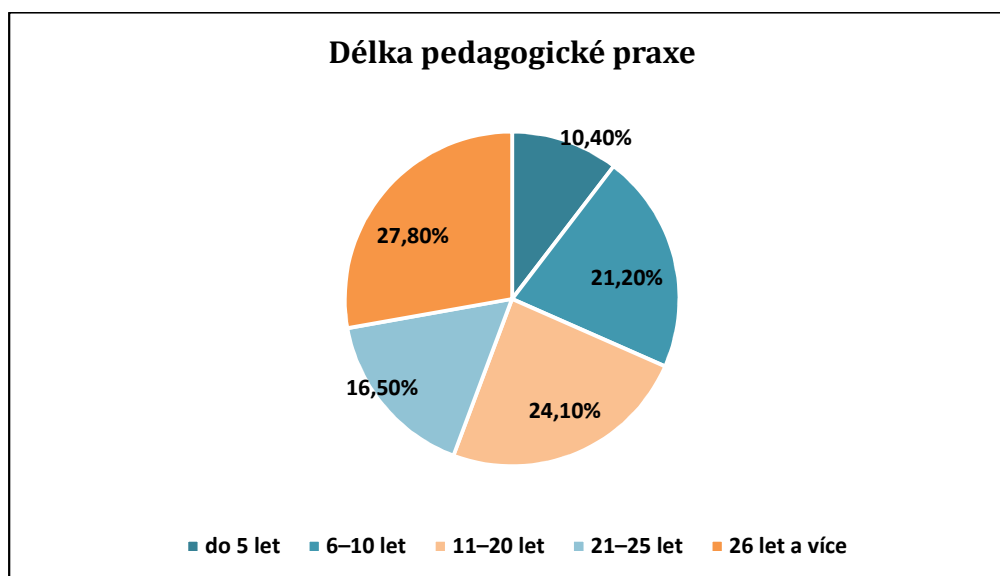

Graf 3 Nejvyšší dosažené vzdělání

Otázkou číslo 22 byli respondenti rozděleni podle délky pedagogické praxe. Nejvíce byli osloveni učitelé, jejichž pedagogická praxe je 26 let a více (27,8 %) (viz Tab. 4, Graf 4).

Tab. 4 Délka pedagogické praxe

Délka	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (v %)
do 5 let	22	10,4
6–10 let	45	21,2
11–20 let	51	24,1
21–25 let	35	16,5
26 let a více	59	27,8
Celkem	212	100,0

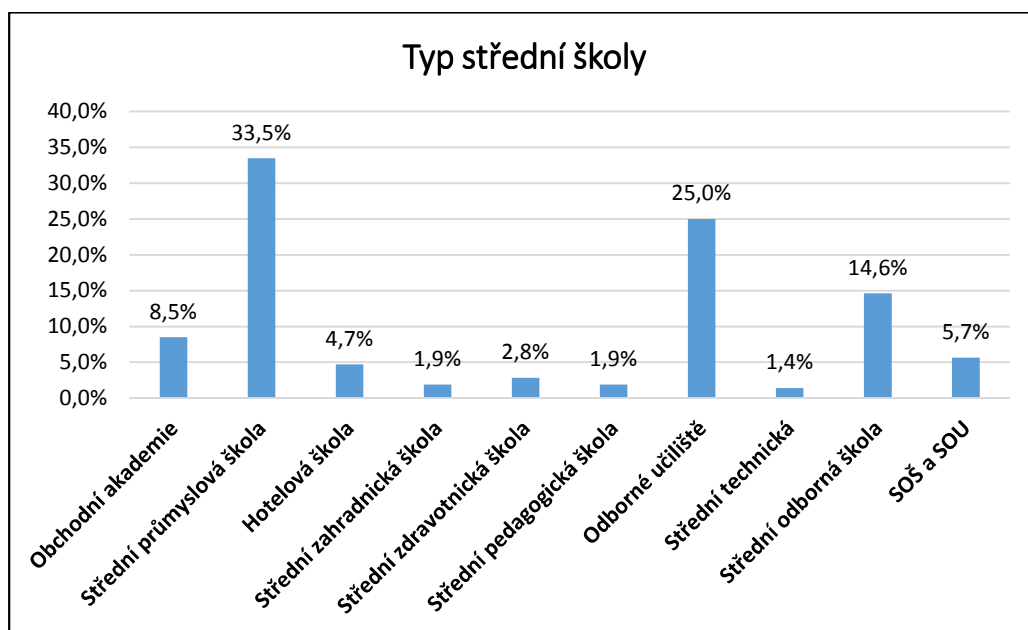

Graf 4 Délka pedagogické praxe

Poslední identifikační otázkou respondentů, byl typ střední školy, na které respondent působí (otázka č. 21). Z oslovených škol v Jihomoravském kraji se nejvíce do průzkumu zapojily střední průmyslové školy (33,5 %) a učitelé z odborných učilišť (25 %). (Viz Tab. 5 a Graf 5)

Tab. 5 Typ školy

Typ školy	Muži		Ženy		Celkem	
	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)
Obchodní akademie	5	5,6	13	10,6	18	8,5
Střední průmyslová škola	28	31,5	43	35,0	71	33,5
Hotelová škola	5	5,6	5	4,1	10	4,7
Střední zahradnická škola	2	2,2	2	1,6	4	1,9
Střední zdravotnická škola	1	1,1	5	4,1	6	2,8
Střední pedagogická škola	3	3,4	1	0,8	4	1,9
Odborné učiliště	31	34,8	22	17,9	53	25,0
Střední technická	3	3,4	0	0,0	3	1,4
Střední odborná škola	8	9,0	23	18,7	31	14,6
SOŠ a SOU	3	3,4	9	7,3	12	5,7
Celkem	89	100,0	123	100,0	212	100,0

Graf 5 Typ střední školy

Nejvíce se do průzkumu zapojili ženy, které tvoří 58 % dotazníkového šetření. Pokud se podíváme na věkové rozmezí, nejčastějšími respondenty jsou muži a ženy ve věku 51–60 let (41,5 %). Věk se odráží i na délce pedagogické praxe, kdy 27,8 % respondentů pracuje ve školním prostředí již 26 let a více. Nejvíce respondentů (učitelů) se pyšní magisterským titulem – Mgr., Ing. (77,8 %). Posledním identifikačním údajem, který byl u respondentů zjišťován je typ střední školy, na které působí. Zapojili se především učitelé na středních průmyslových školách Jiho-moravského kraje (33,5 %).

5.2.2 Průzkumná otázka číslo 1

Otázka: *Jaké projevy a formy agrese zaznamenali učitelé ze strany žáků?*

První průzkumnou otázkou se v dotazníku zabírají položky číslo 1,2,3,4 a 5.

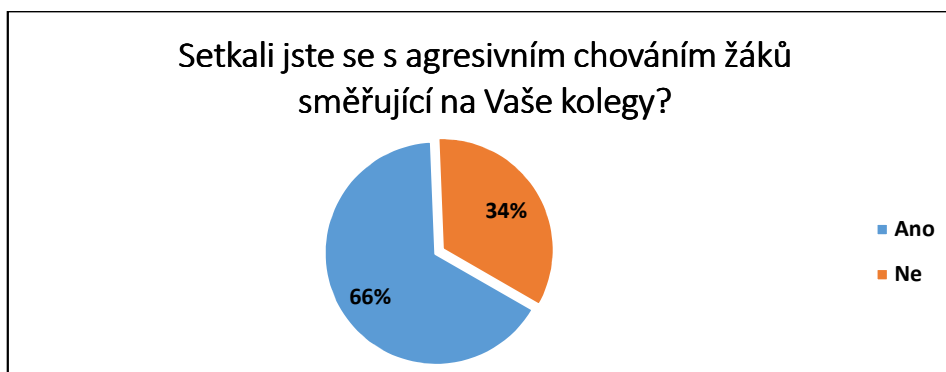
Dotazníková položka číslo 1

V první dotazníkové položce byli respondenti dotazováni, zdali se setkali s agresivním chováním žáků, které směřovalo na jejich kolegy. Otázka byla dichotomická – nabízela pouze dvě možnosti odpovědi, ano nebo ne.

Z 212-ti respondentů odpovědělo ano celkem 66,0 %, možnost ne zvolilo 34,0 % dotazovaných učitelů (viz Tab. 6, Graf 6).

Tab. 6 Agrese žáků směřující na kolegy

<i>Setkali jste se s agresivním chováním žáků směřující na Vaše kolegy?</i>						
Odpovědi	Muži		Ženy		Celkem	
	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)
Ano	62	69,7	78	63,4	140	66,0
Ne	27	30,3	45	36,6	72	34,0
Celkem	89	100,0	123	100,0	212	100,0

Graf 6 Agrese žáků směřující na kolegy

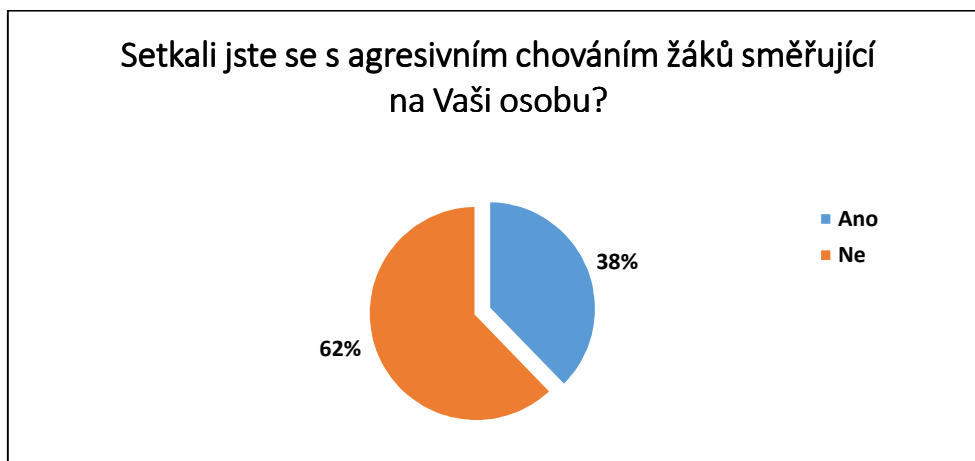
Dotazníková položka číslo 2

Druhá otázka dotazníku byla již zaměřena na osobu učitele. Otázka byla opět dichotomická a učitelé měli vybírat ze dvou možností ano nebo ne, zdali se setkali s agresivním chováním žáků, které bylo vedeno vůči jejich osobě.

S agresí žáků se z 212ti dotazovaných setkalo 37,7 %, naopak 62,3 % se s agresí na svoji osobu během své pedagogické praxe nikdy neseťkalo. Ženy se setkávají s agresí nepatrně více než muži (viz Tab. 7, Graf 7). Pokud respondent odpověděl na druhou dotazníkovou položku ne, pak pokračoval otázkou číslo 12.

Tab. 7 Agrese žáků vůči osobě učitele

<i>Setkali jste se s agresivním chováním žáků směřující na Vaše kolegy?</i>						
Odpovědi	Muži		Ženy		Celkem	
	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)
Ano	30	33,7	50	40,7	80	37,7
Ne	59	66,3	73	59,3	132	62,3
Celkem	89	100,0	123	100,0	212	100,0

Graf 7 Agrese žáků vůči učitelé

Dotazníková položka číslo 3

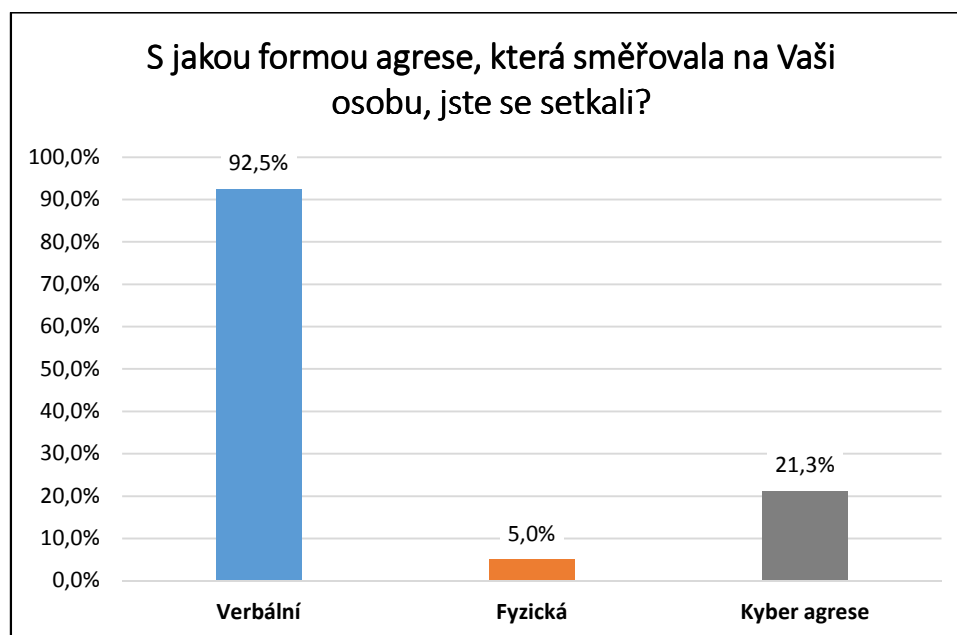
U respondentů, kteří se stali oběťmi agrese (80), bylo zjišťováno, o jakou formu agrese se jednalo. Otázka nabízela celkem tři odpovědi. Respondent mohl vybrat z nabízených položek více odpovědí, jelikož se mohl setkat s více typy forem agrese.

Nejčastěji se učitelé setkávají s verbální agresí, kterou označilo 92,5 % dotázaných. Druhé místo zaujala kyber agrese (21,3 %), která se rozmáhá z důvodu neustále se rozvíjejících technologií. Agresor ve spojení s anonymitou získává odvalu a pocit nepolapitelnosti, která mu dovoluje útoky provádět (Kopecký, Szotkowski, 2015, s. 11).

S nejhorší formou agrese, tedy fyzickou se setkali čtyři dotazovaní učitelé (5,0 %) (Viz Tab. 8, Graf 8).

Tab. 8 Forma agrese

<i>S jakou formou agrese, která směřovala na Vaši osobu, jste se setkali?</i>						
Odpovědi	Muži		Ženy		Celkem	
	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)
Verbální	26	86,7	48	96,0	74	92,5
Fyzická	1	3,3	3	6,0	4	5,0
Kyber	9	30,0	8	16,0	17	21,3

Graf 8 Forma agrese

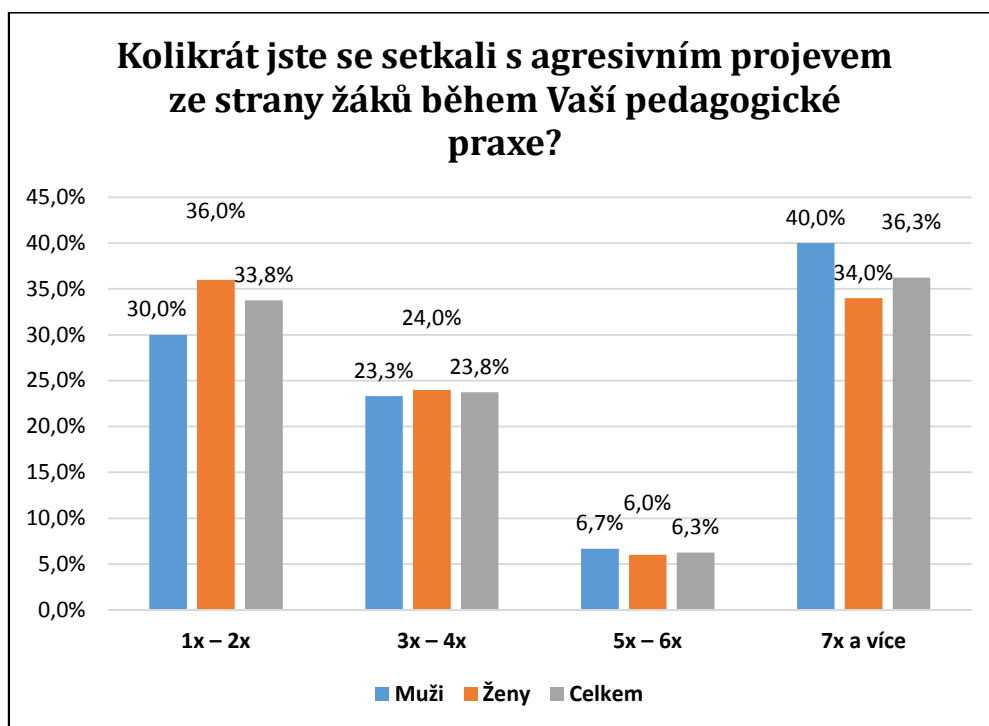
Dotazníková položka číslo 4

Otázka číslo 4 měla za úkol zjistit, kolikrát se učitelé setkali s agresivním projevem žáků během pedagogické praxe. Respondenti vybírali z odpovědí: 1x – 2x, 3x – 4x, 5x – 6x, 7x a více.

Z 80ti respondentů, celkem 29 (36,3 %) uvedlo, že se s agresí setkalo 7x a vícekrát během pedagogické praxe (viz Tab. 9, Graf 9).

Tab. 9 Čestnost výskytu

<i>Kolikrát jste se setkali s agresivním projevem ze strany žáků během Vaší pedagogické praxe?</i>						
Odpovědi	Muži		Ženy		Celkem	
	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)
1x – 2x	9	30,0	18	36,0	27	33,8
3x – 4x	7	23,3	12	24,0	19	23,8
5x – 6x	2	6,7	3	6,0	5	6,3
7x a více	12	40,0	17	34,0	29	36,3
Celkem	30	100,0	50	100,0	80	100,0

Graf 9 Četnost výskytu

Dotazníková položka číslo 5

Pátou dotazníkovou položku zodpovídalo celkem 80 učitelů, kteří se stali oběťmi agrese ze strany žáků. Otázka zjišťovala přímo konkrétní projevy agresivního chování, se kterými se učitelé setkali. Otázka umožňovala respondentům volit více odpovědí, popřípadě uvést jiný projev. Veškeré projevy jsou uspořádány v tabulce číslo 10, pro lepší přehlednost v grafu číslo 10.

Nejčastěji se objevuje verbální forma, konkrétně nevhodné zvýšení hlasu (77,5 %), nadávky (58,8 %) a pomluvy (40,0 %), nevhodné zesměšnění a vtipy (40,0 %).

Fyzická forma agrese je projevoována poškozením školního majetku (23,8 %), fyzické výhružky a poškození učitelova osobního majetku. S nejhoršími projevy agrese se setkali především ženy (rvačka, kopnutí).

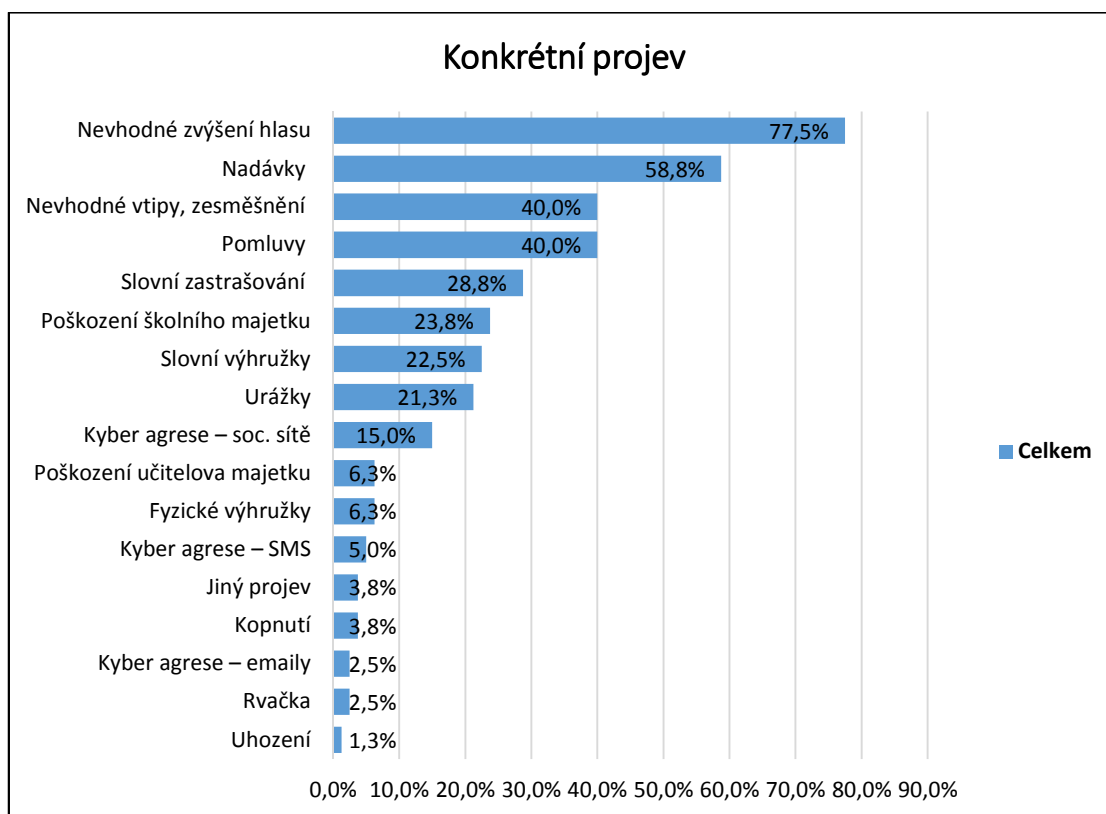
Forma kyber agrese (internet, telefon) se nejčastěji projevuje pomocí sociálních sítí (15,0%).

Nejzajímavějším jiným projevem agrese bylo ohrožování učitele (muže) pomocí kuličkového revolveru. Dva jiné projevy měly formu kyber agrese. První měl formu zesměšňujícího telefonního hovoru. V druhém případě šlo o vytvoření anti fanklubové stránky na sociální síti. Učitel dále uváděl, že se o této formě agrese

dozvěděl od jiné osoby, jelikož sociální síť nenavštěvuje. Kopecký a Szotkowski (2015, s. 18) uvádí, že proti tomuto anonymnímu typu kyber agrese se oběť nemůže účinně a efektivně bránit, což může u jedince vyvolat pocit beznaděje. (Viz Tab. 10, Graf 10)

Tab. 10 Konkrétní projevy

<i>Vyberte konkrétní projevy agresivního chování žáků, se kterými jste se setkali:</i>						
Odpovědi	Muži		Ženy		Celkem	
	(ni)	(v %)	(ni)	(v %)	(ni)	(v %)
Nadávky	18	60,0	29	58,0	47	58,8
Pomluvy	13	43,3	19	38,0	32	40,0
Nevhodné zvýšení hlasu	22	73,3	40	80,0	62	77,5
Slovní zastrašování	10	33,3	13	26,0	23	28,8
Nevhodné vtipy, zesměšnění	11	36,7	21	42,0	32	40,0
Urážky	6	20,0	11	22,0	17	21,3
Slovní výhrůžky	7	23,3	11	22,0	18	22,0
Rvačka	0	0,0	2	4,0	2	2,5
Uhození	1	3,3	0	0,0	1	1,3
Fyzické výhrůžky	3	10,0	2	4,0	5	6,3
Poškození školního majetku	9	30,0	10	20,0	19	23,8
Poškození učitelova majetku	5	16,7	0	0,0	5	6,3
Kopnutí	0	0,0	3	6,0	3	3,8
Kyber agrese – soc. síť	6	20,0	6	12,0	12	15,0
Kyber agrese – emaily	1	3,3	1	2,0	2	2,5
Kyber agrese – SMS	2	6,7	2	4,0	4	5,0
Jiný projev	1	3,3	2	4,0	3	3,8

5.2.3 Průzkumná otázka číslo 2

Otázka: *Jaké názory mají učitelé na agresivní chování?*

Druhou průzkumnou otázkou se v dotazníku zabírají položky číslo 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19.

Dotazníková položka číslo 12

Otázka číslo 12 se zúčastnilo celkem 212 respondentů. Otázka byla dichotomická – ano nebo ne. Měla odhalit, zda vedení škol nějakým způsobem reagovali na případ známého šikanování učitelky na střední průmyslové škole. Pokud respondenti odpověděli ano, měli uvést konkrétní preventivní způsoby, bezpečnostní pokyny nebo rady, které jim byly poskytnuty vedením školy. Pokud odpověděli ne, pokračovali otázkou číslo 14.

Kladnou odpověď ano uvedlo celkem 26,9 %, zápornou odpověď ne 73,1 % respondentů (viz Tab. 11, Graf 11).

Tab. 11 Reakce vedení škol na známý případ

Nedávno došlo k medializaci případu, kdy žáci dlouhodobě šikanovali učitelku pražské průmyslové školy. Reagovalo Vaše vedení školy nějakými preventivními způsoby, bezpečnostními pokyny nebo radami, kterými byste se měli řídit během výuky?

Odpovědi	Muži		Ženy		Celkem	
	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)
Ano	24	27,0	33	26,8	57	26,9
Ne	65	73,0	90	73,2	155	73,1
Celkem	89	100,0	123	100,0	212	100,0

Graf 11 Reakce vedení škol na známý případ

Dotazníková položka číslo 13

Otevřená otázka číslo 13 se věnovala konkrétnímu doporučení – preventivním způsobům, bezpečnostním pokynům nebo radám, které byly poskytnuty vedením školy učiteli, po medializaci případu na střední průmyslové škole.

Na otázku odpovědělo různými způsoby 44 z 57 učitelů, kteří v otázce číslo 12 odpověděli ano.

Mezi nejčastější rady při výskytu agresivního chování žáků bylo okamžitě informovat vedení škol, v dalším případě o výskytu agrese informovat výchovného poradce dané školy. Školy také svolávali různé porady, kde byly učitelům poskytovány různé metodické pokyny, učitelé byly proškoleni, jak řešit různé konfliktní situace. Zajímavé řešení bylo zvoleno na dvou školách, kdy učitelé měli vyplnit připravený dotazník, který měl zjistit, zdali se stali oběťmi agrese na daných školách.

Jeden z učitelů uvádí i vytvoření tzv. schránky důvěry jak pro učitele, tak i pro ostatní zaměstnance školy.

Ne každá odpověď učitelů byla pozitivní. Jeden z učitelů uvádí: „*Nějaký papír byl sepsán, ale nikdo nic moc řešit nechce*“. Další: „*Vedení vytvořilo alibistický oběžník, že to řeší*“.

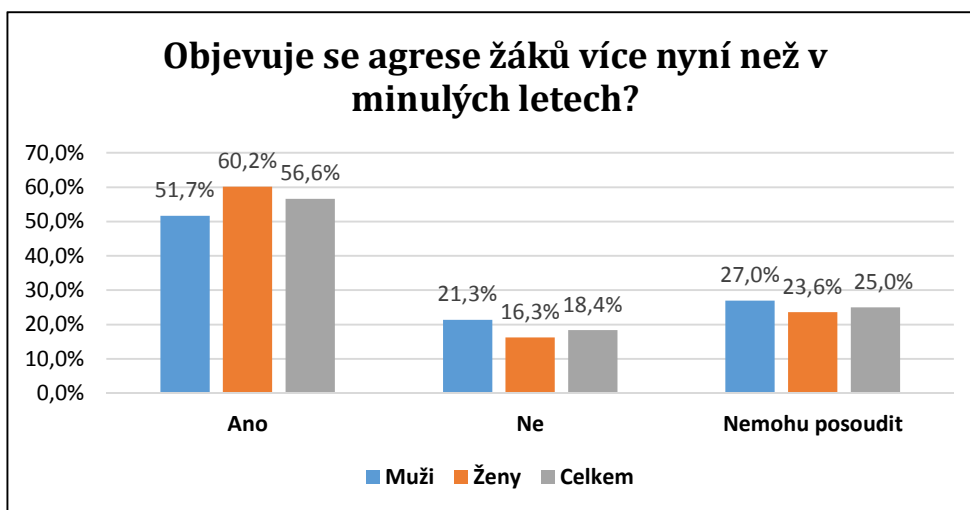
Dotazníková položka číslo 14

Otázka číslo 14 u respondentů zjišťovala, zda se agrese žáků v dnešní době objevuje více než v minulých letech.

Podle dotazovaných se agrese žáků oproti minulým roků objevuje mnohem více (56,6 %) (viz Tab. 12, Graf 12). Csémy et al. (2014, s. 8–9) také tento fakt potvrzují ve svém výzkumu, který byl prováděn na druhém stupni základních škol. Podle jeho výsledků je agresivita vyšší, než byla v minulých letech.

Tab. 12 Narůstající agrese?

<i>Objevuje se agrese žáků více nyní než v minulých letech?</i>						
Odpovědi	Muži		Ženy		Celkem	
	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)
Ano	46	51,7	74	60,2	120	56,6
Ne	19	21,3	20	16,3	39	18,4
Nemohu posoudit	24	27,0	29	23,6	53	25,0
Celkem	89	100,0	123	100,0	212	100,0

Graf 12 Narůstající agrese?

Dotazníková položka číslo 15

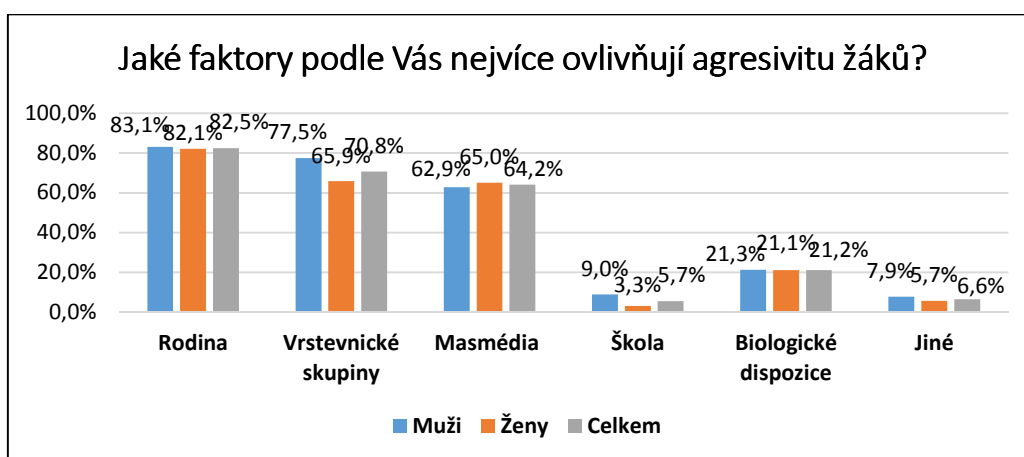
V dané otázce se učitelé měli vyjádřit, jaké faktory nejvíce ovlivňují agresivitu žáků. U dané dotazníkové položky mohli vybírat více odpovědí. Na výběr bylo několik faktorů – rodina, masmédia, biologické dispozice, vrstevnické skupiny, škola, popřípadě respondenti mohli uvést další faktory na vyznačené místo.

Z výsledku šetření vyplývá, že za nejvíce ovlivňující faktor byla respondenty označena rodina (82,5 %), druhým faktorem jsou vrstevnické skupiny (70,8 %), třetí masmédia (64,2 %) (viz Tab. 9, Graf 9).

V případě vlastní odpovědi, učitelé uváděli především vliv na agresivitu žáků kombinace všech více zmíněných faktorů, dále vliv počítačových her, větší dostupnost drog, rozmach sociálních sítí, celková tolerance společnosti (nízká morálka, neexistence pravidel) – „Kdo má ostré lokty, jede“.

Tab. 13 Faktory ovlivňující agresivitu

<i>Jaké faktory podle Vás nejvíce ovlivňují agresivitu žáků?</i>						
Odpovědi	Muži		Ženy		Celkem	
	(n _i)	v %	(n _i)	v %	(n _i)	v %
Rodina	74	83,1	101	82,1	175	82,5
Vrstevnické skupiny	69	77,5	81	65,9	150	70,8
Masmédia	56	62,9	80	65,0	136	64,2
Škola	8	9,0	4	3,3	12	5,7
Biologické dispozice	19	21,3	26	21,1	45	21,2
Jiné	7	7,9	7	5,7	14	6,6

Graf 13 Faktory ovlivňující agresivitu

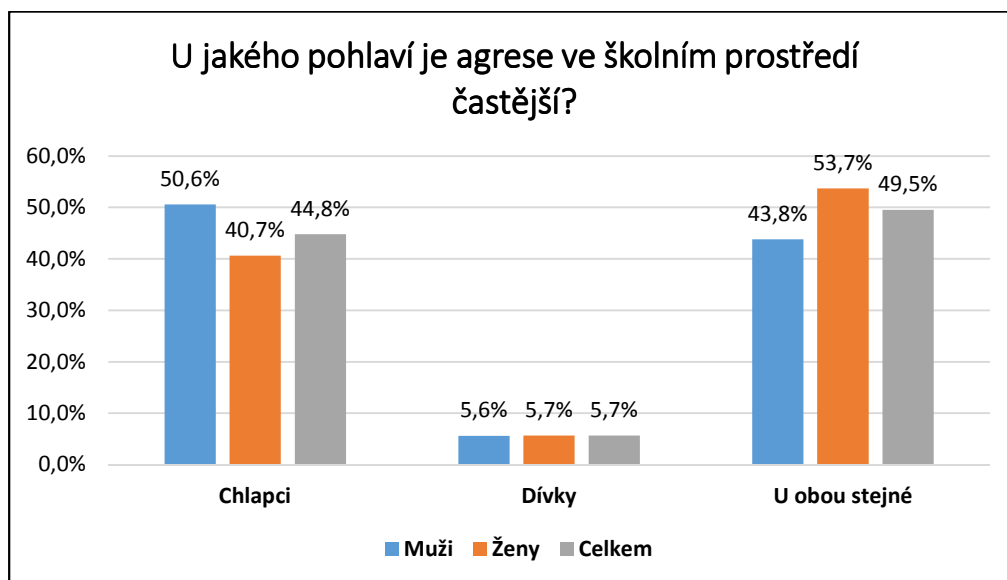
Dotazníková položka číslo 16

U otázky číslo 16 respondenti volili jednu odpověď. Odpovídali na otázku, u jakého pohlaví je agrese ve školním prostředí častější. Učitelé vybírali buď chlapce nebo dívky, naskytla se možnost označit i odpověď, že agrese je u obou pohlaví stejná.

K poslední možnosti, že je agrese u obou pohlaví stejná se přiklání 49,5 % učitelů. 44,8 % učitelů se přiklání pouze k chlapcům, kteří jsou ve školním prostředí agresivnější než dívky. Dívky označilo za agresivnější pouze 5,7 % dotázaných (viz Tab. 14, Graf 14).

Tab. 14 Kdo je agresivnější?

U jakého pohlaví je agrese ve školním prostředí častější?						
Odpovědi	Muži		Ženy		Celkem	
	(ni)	(v %)	(ni)	(v %)	(ni)	(v %)
Chlapci	45	50,6	50	40,7	95	44,8
Dívky	5	5,6	7	5,7	12	5,7
U obou stejně	39	43,8	66	53,7	105	49,5
Celkem	89	100,0	123	100,0	212	100,0

Graf 14 Kdo je agresivnější?

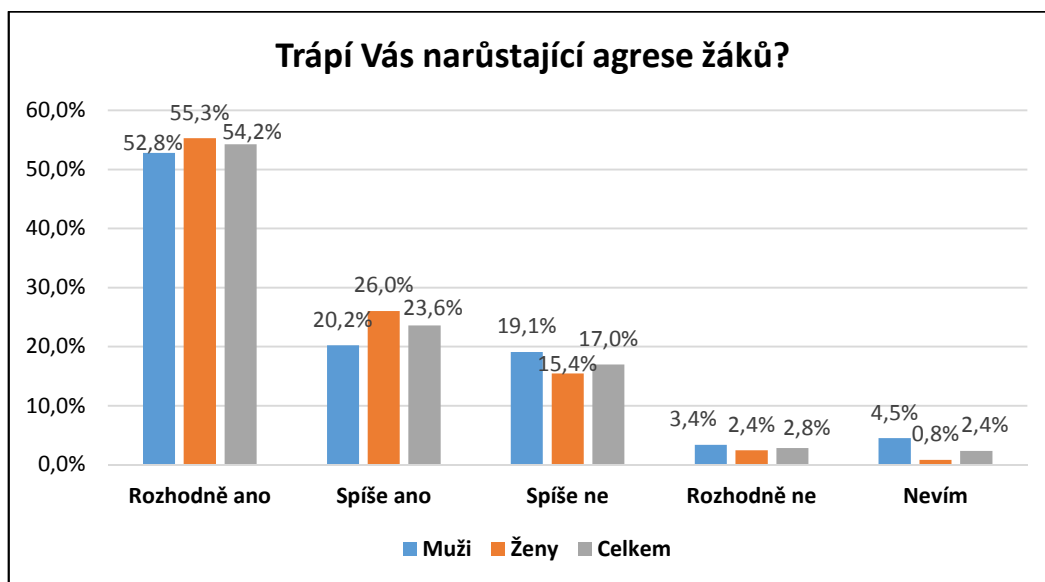
Dotazníková položka číslo 17

Podle dotazníkové položky číslo 14, agrese žáků narůstá. V následující otázce měli respondenti rozhodnout, zda je trápí narůstající agrese žáků. Volit mohli pouze jednu odpověď.

Odpověď rozhodně ano označilo celkem 54,2 % dotazovaných učitelů. Spíše ano volilo celkem 23,6 %. Položka nám ukazuje, že učitele narůstající agrese trápí a je něčím, co by mohlo ovlivňovat jejich psychický stav a podávaný výkon v povolání (viz Tab. 15, Graf 15).

Tab. 15 Trápí učitele agresivní chování?

<i>Trápí Vás narůstající agrese žáků?</i>						
Odpovědi	Muži		Ženy		Celkem	
	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)
Rozhodně ano	47	52,8	68	55,3	115	54,2
Spíše ano	18	20,2	32	26,0	50	23,6
Spíše ne	17	19,1	19	15,4	36	17,0
Rozhodně ne	3	3,4	3	2,4	6	2,8
Nevím	4	4,5	1	0,8	5	2,4
Celkem	89	100,0	123	100,0	212	100,0

Graf 15 Trápí učitele agresivní chování?

Dotazníková položka číslo 18

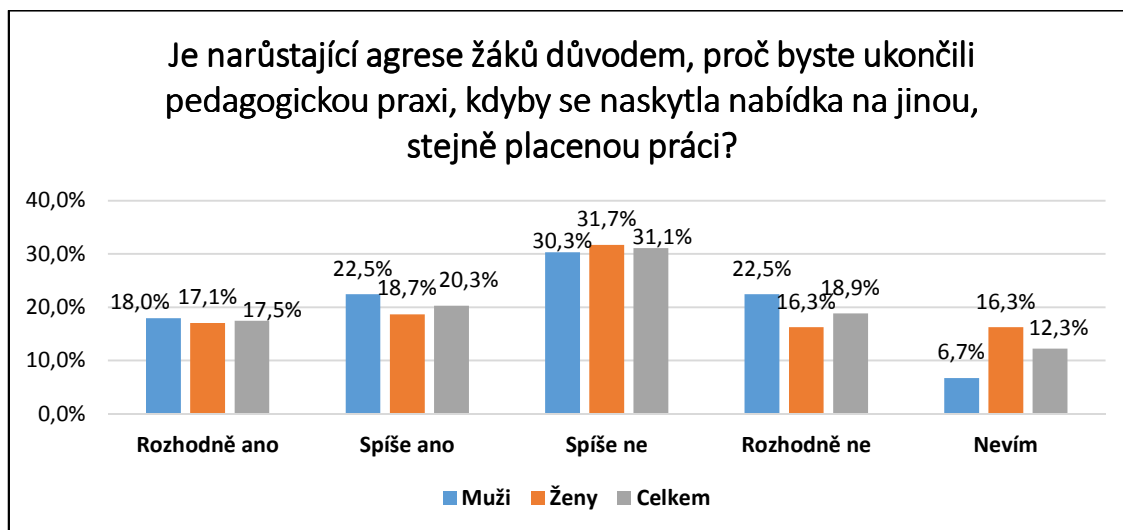
Otázka číslo 18 zjišťuje, zda by učitelé kvůli narůstající agresi žáků ukončili svoji dosavadní pedagogickou praxi ve školním prostředí, pokud by se naskytla jiná, stejně placená práce. 212 učitelů vybíralo z odpovědí rozhodně ano, spíše ano, spíše ne, rozhodně ne a nevím. „Učitelé mnohdy nevidí svoji pedagogickou činnost jako perspektivní a jako poslání ji vnímá už jen malý zlomek pedagogických pracovníků“ (Arabadžiev, 2011[online]).

S odpovědí rozhodně ano se ztotožnilo 17,5 % učitelů, kteří by ukončili pedagogické povolání a vyměnili ho za jiné z důvodu narůstající agrese. Spíše ano vyslovilo 43 % dotazovaných učitelů, kteří by byli ochotni vyměnit pedagogickou profesi. Zápornou odpověď spíše ne označilo 31,1 % a rozhodně ne 18,9 % dotazovaných. Celkem 26 učitelů se nedokázalo k otázce vyjádřit. (viz Tabulka 16, Graf 16)

Ani jeden z učitelů, který se setkal s fyzickou agresí (4), neodpověděl rozhodně ano. Dva učitelé na položku odpověděli rozhodně ne, zbylý dva se vyjádřili k položené otázce spíše ne, spíše ano.

Tab. 16 Důvod k ukončení pedagogické praxe

<i>Je narůstající agrese žáků důvodem, proč byste ukončili pedagogickou praxi, kdyby se naskytla nabídka na jinou, stejně placenou práci?</i>						
Odpovědi	Muži		Ženy		Celkem	
	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)
Rozhodně ano	16	18,0	21	17,1	37	17,5
Spíše ano	20	22,5	23	18,7	43	20,3
Spíše ne	27	30,3	39	31,7	66	31,1
Rozhodně ne	20	22,5	20	16,3	40	18,9
Nevím	6	6,7	20	16,3	26	12,3
Celkem	89	100,0	123	100,0	212	100,0

Graf 16 Důvod k ukončení pedagogické praxe

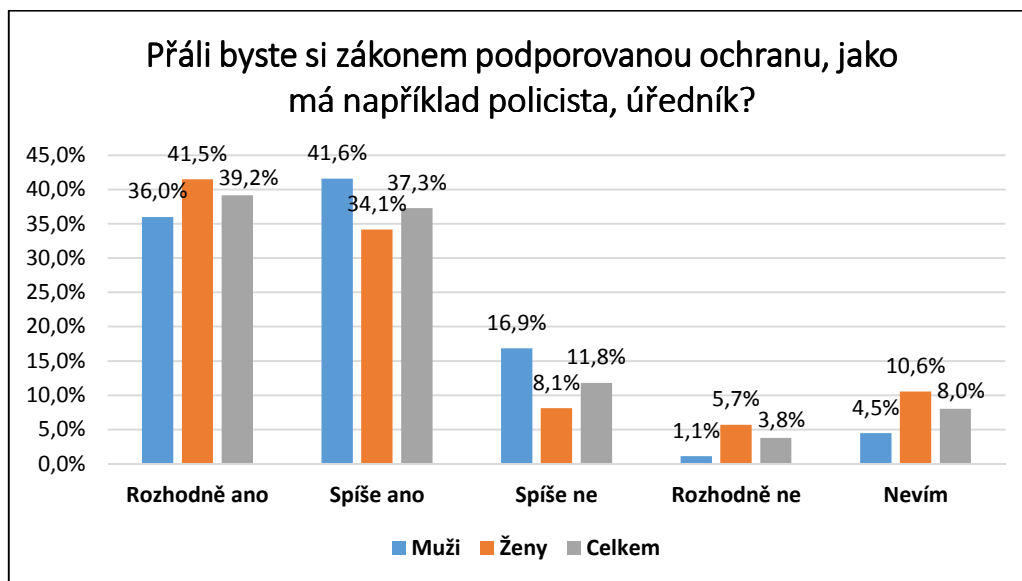
Dotazníková položka číslo 19

Devatenáctá otázka nám ukazuje, kolik učitelů by si přálo zákonem podporovanou ochranu, jako má například policista nebo úředník. Zákonem podporovaná ochrana tkví především v ochraně úřední osoby. Člověk, který napadne úřední osobu je trestán mnohem vyšším trestem, než je tomu u osob „běžně“ napadených.

Zákonem podporovanou ochranu by si přálo 39,2 % učitelů, spíše ano vyslovilo 37,3 %. Z 212-ti učitelů by si ochranu přálo více, jak polovina dotazovaných. (viz Tab. 17, Graf 17)

Tab. 17 Zákonem podporovaná ochrana

<i>Přáli byste si zákonem podporovanou ochranu, jako má například policista, úředník?</i>						
Odpovědi	Muži		Ženy		Celkem	
	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)
Rozhodně ano	32	36,0	51	41,5	83	39,2
Spíše ano	37	41,6	42	34,1	79	37,3
Spíše ne	15	16,9	10	8,1	25	11,8
Rozhodně ne	1	1,1	7	5,7	8	3,8
Nevím	4	4,5	13	10,6	17	8,0
Celkem	89	100,0	123	100,0	212	100

Graf 17 Zákonem podporovaná ochrana

5.2.4 Průzkumná otázka číslo 3

Otázka: Jaké situační podněty stojí za agresí a jakým způsobem učitelé řeší agresivní chování?

Třetí průzkumnou otázkou se v dotazníku zaobírají položky číslo – 6, 7, 8, 9, 10, 11.

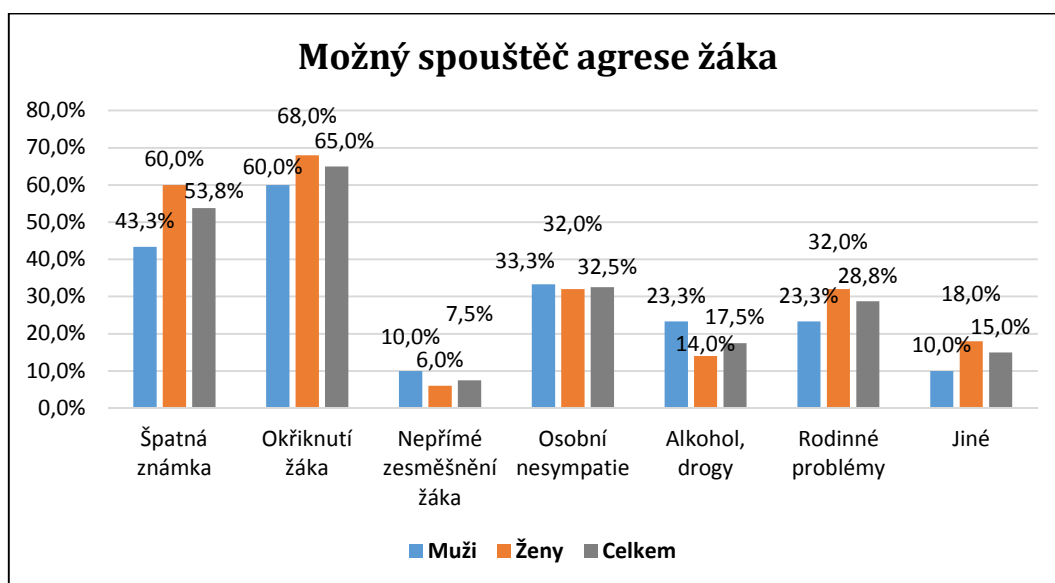
Dotazníková položka číslo 6

Učitelé, kteří se setkali s agresí ze strany žáků, měli uvést, co bylo možnou příčinou nevhodného chování. Odpovídalo celkem 80 respondentů, u 6. otázky byla možnost vybrat více možností odpovědí nebo uvést jinou odpověď než, které byly nabízeny.

Jako nejčastější příčiny agrese bylo uváděno okřiknutí žáka (65,0 %), špatná známka (53,8 %) a osobní nesympatie mezi žákem a učitelem (32,5 %) (viz Tabulka 18, Graf 18). Žák si během studia vytváří na učitele názor, stačí jedna negativní poznámka učitele a žák si učitele zaškatulkuje do skupiny „špatných“ lidí. Dva učitelé také popisují za spouštěč agresivního chování nezáměr žáků o výuku, kdy žák nechce plnit úkoly zadané učitelem. „Následně to přerůstá v agresi vůči učiteli, kdy mladší žáci se chovají jako smečka a starší jako mafie, která má ve svém programu uškodit učiteli“ (Kolář in Doubrava, 2004[online]).

Tab. 18 Možné příčiny vedoucí k agresi žáků

<i>Uved'te možné příčiny, které byly spouštěčem agresivního chování žáka?</i>						
Odpovědi	Muži		Ženy		Celkem	
	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)
Špatná známka	13	43,3	30	60,0	43	53,8
Okřiknutí žáka	18	60,0	34	68,0	52	65,0
Nepřímé zesměšnění žáka	3	10,0	3	6,0	6	7,5
Osobní nesympatie	10	33,3	16	32,0	26	32,5
Alkohol, drogy	7	23,3	7	14,0	14	17,5
Rodinné problémy	7	23,3	16	32,0	23	28,8
Jiné	3	10,0	9	18,0	12	15,0

Graf 18 Možné příčiny vedoucí k agresi žáků

Dotazníková položka číslo 7

Učitelé, kteří se setkali s fyzickou agresi (celkem 4) měli stručně popsat, co situaci předcházelo a jak probíhala. Ze čtyř obětí fyzické formy agrese se k otázce číslo 7 vyjádřili dva učitelé.

První učitelka popisovala útok tak, že zdrogovaný žák odmítal pozdravit, odkopl lavici a šel proti ní. Vyučující okamžitě informovala ředitele školy a třídního učitele, informování byli i rodiče agresora. Druhý učitel popsal pouze situaci, kdy byl bezdůvodně zasažen sněhovou koulí.

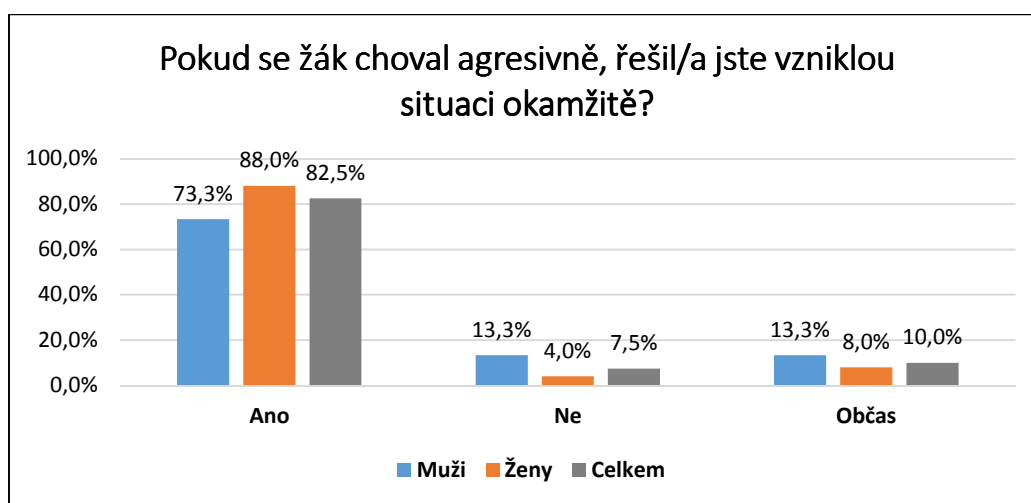
Dotazníková položka číslo 8

Otázka číslo 8 měla za úkol zjistit, zda učitelé řešili agresivní chování žáků okamžitě. Na výběr byly položky ano, ne, občas. Pokud respondenti zvolili odpověď ano a občas pokračovali dále otázkou číslo 9, pokud odpověď ne, pak pokračovali otázkou 10.

S odpovědí ano se ztotožnilo 82,5 % učitelů, 10,0 % řešilo agresivní chování žáků ne vždy okamžitě, když se objevilo, a proto zvolilo možnost občas. 7,5 % učitelů neřešilo agresi žáků vůbec a pouze situaci přešlo (viz Tab. 19, Graf 19).

Tab. 19 Řešení agrese

<i>Pokud se žák choval agresivně, řešil/a jste vzniklou situaci okamžitě?</i>						
Odpovědi	Muži		Ženy		Celkem	
	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)
Ano	22	73,3	44	88,0	66	82,5
Ne	4	13,3	2	4,0	6	7,5
Občas	4	13,3	4	8,0	8	10,0
Celkem	30	100,0	50	100,0	80	100,0

Graf 19 Řešení agrese

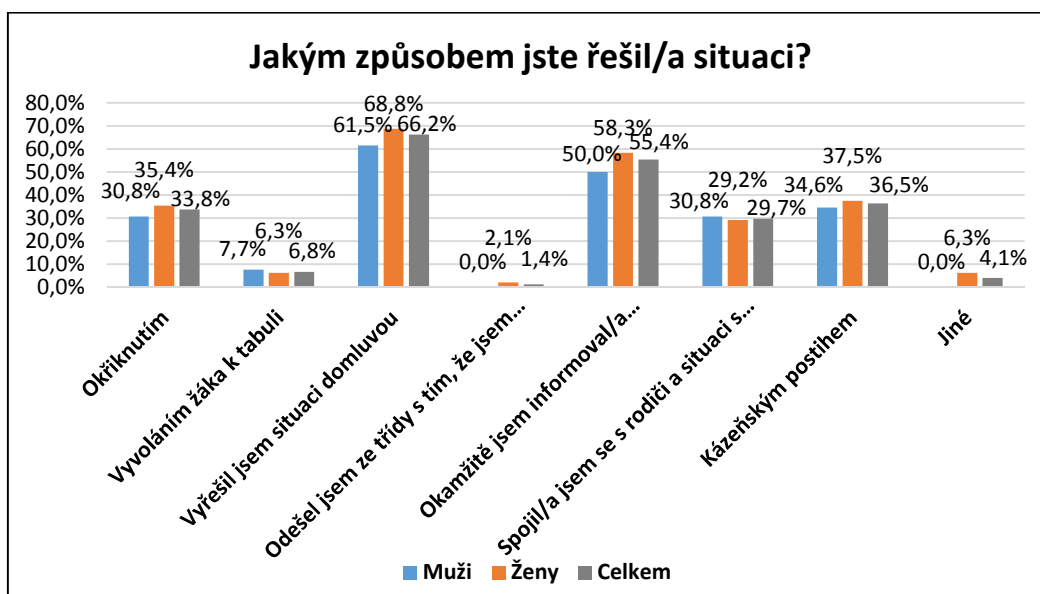
Dotazníková položka číslo 9

Učitelé, kteří v položce číslo 8 zvolili odpověď ano nebo občas, dále pokračovali otázkou číslo 9, kdy měli popsat, jakým způsobem obvykle řešili situaci. Ptáme se tedy, jaký způsob řešení volili nejčastěji, pokud se žák choval agresivně. Na výběr bylo z několika řešení, popřípadě mohli uvést jiný.

Učitelé obvykle řešili situaci domluvou (66,2 %), o dané situaci informovali okamžitě ředitele nebo třídního učitele (55,4 %). Mezi jiné než nabízené řešení, učitelé uváděli okamžitý kontakt s výchovným poradcem, telefonní hovor na policii. Jeden z učitelů uvádí princip dlouhotrvající desky – opakované povely bez emocí, krok vpřed, pak couvnutí. (viz Tab. 20, Graf 20)

Tab. 20 Obvyklý způsob řešení

Odpovědi	Muži		Ženy		Celkem	
	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)
Okřiknutím	8	30,8	17	35,4	25	33,8
Vyvoláním žáka k tabuli	2	7,7	3	6,3	5	6,8
Vyřešil jsem situaci domluvou	16	61,5	33	68,8	49	66,2
Odešel jsem ze třídy s tím, že jsem zavolal kolegu, aby se situaci snažil vyřešit	0	0,0	1	2,1	1	1,4
Okamžitě jsem informoval/a ředitele, třídního učitele	13	50,0	28	58,3	41	55,4
Spojil/a jsem se s rodiči a situaci s nimi řešil/a	8	30,8	14	29,2	22	29,7
Kázeňským postihem	9	34,6	18	37,5	27	36,5
Jiné	0	0,0	3	6,3	3	4,1

Graf 20 Obvyklý způsob řešení

Dotazníková položka číslo 10

Otázka číslo 10 sloužila učitelům, kteří v otázce číslo 8, zda řeší agresivní chování žáků okamžitě, odpověděli ne. Na položku číslo 10 odpovídalo celkem 6 respondentů. Položená otázka: *Jakým způsobem byste řešil/a situaci, kdyby se k Vám žák choval agresivně?*

Učitelé by nejčastěji řešili situaci domluvou. Mezi jiné než nabízené odpovědi, učitelé uváděli, že by s žákem uskutečnili osobní rozhovor v určitém časovém odstupu nebo by se spojili s výchovnou poradkyní. Informace jsou uspořádány v tabulce číslo 21.

Tab. 21 Způsob, kterým by řešil situaci

<i>Jakým způsobem byste řešil/a situaci, kdyby se k Vám žák choval agresivně?</i>						
Odpovědi	Muži		Ženy		Celkem	
	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)	(n _i)	(v %)
Okřiknutím	0	0,0	0	0,0	0	0
Vyvoláním žáka k tabuli	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Vyřeším situaci domluvou	4	100,0	0	0,0	4	66,7
Situaci bych řešil/a až po hodině	2	50,0	0	0,0	2	33,3
Kázeňským postihem	2	50,0	0	0,0	2	33,3
Odejdu ze třídy s tím, že zavolám kolegu, aby se situaci snažil vyřešit	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Okamžitě bych informoval/a ředitele, třídního učitele	0	0,0	1	50,0	1	16,7
Spojil/a bych se s rodiči a situaci řešil/a s nimi	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Jiné	0	0,0	2	100,0	2	33,3

Dotazníková položka číslo 11

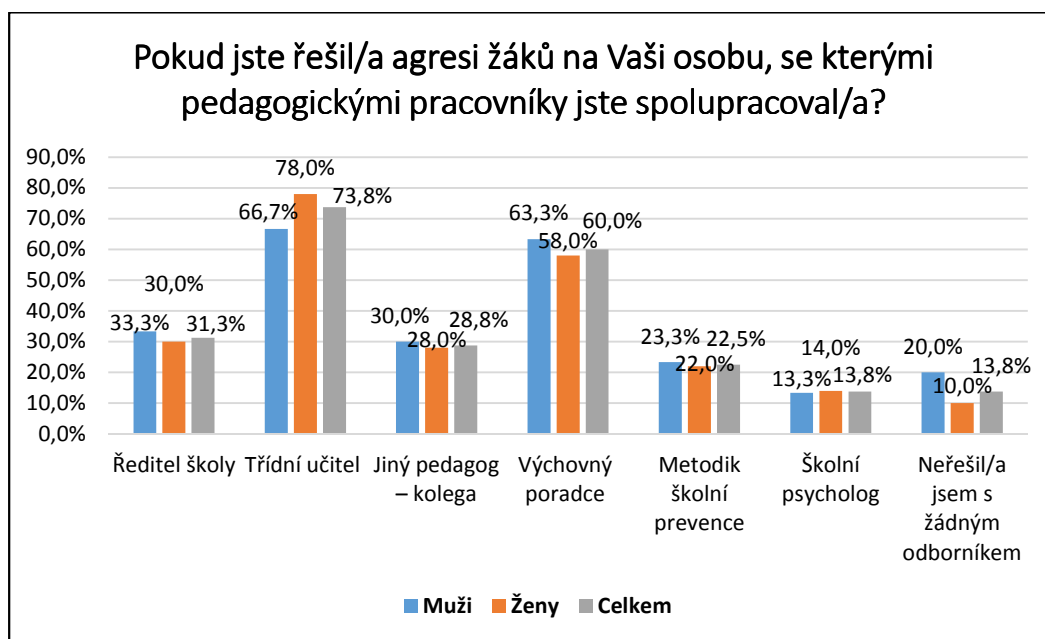
Otázka číslo 11 informuje, s kým učitel spolupracoval, jestliže se stal obětí agresivního chování žáků. Na otázku odpovídalo 80 respondentů, kteří mohli v položce označit více odpovědí. Nabízené odpovědi se týkali osob ze školního prostředí, se kterými je každý učitel v neustálém kontaktu.

Nejvíce učitelé spolupracovali především s třídním učitelem (73,8 %), který má na starost třídu, ve které se daný agresor vyskytuje. Pomoc vyhledávali také

u výchovných poradců (60,0 %), kteří jsou proškoleni na dané situace. 31,3 % učitelů se nebálo informovat o problémech s agresí žáků ředitele školy. (viz Tab. 22, Graf 21)

Tab. 22 Vyhledaná pomoc

<i>Pokud jste řešil/a agresi žáků na Vaši osobu, se kterými pedagogickými pracovníky jste spolupracoval/a?</i>						
Odpovědi	Muži		Ženy		Celkem	
	(ni)	(v %)	(ni)	(v %)	(ni)	(v %)
Ředitel školy	10	33,3	15	30,0	25	31,3
Třídní učitel	20	66,7	39	78,0	59	73,8
Jiný pedagog – kolega	9	30,0	14	28,0	23	28,8
Výchovný poradce	19	63,3	29	58,0	48	60,0
Metodik školní prevence	7	23,3	11	22,0	18	22,5
Školní psycholog	4	13,3	7	14,0	11	13,8
Neřešil/a jsem s žádným odborníkem	6	20,0	5	10,0	11	13,8

Graf 21 Vyhledaná pomoc

6 Diskuse

Praktickou částí bakalářské práce jsem snažila zjistit, jaké názory a zkušenosti mají učitelé středních odborných škol a učilišť s agresivním chováním žáků. Agrese žáků v poslední době narůstá a stává se problémem, který by měl být řešen.

Poslední otázky dotazníku měli zjistit identifikaci respondentů (učitelů). Zjišťováno bylo pohlaví, věk, nejvyšší dosažené vzdělání a typ střední školy, na které daný respondent působí a délka pedagogické praxe. Stěžejní dotazníkové položky byly rozděleny do tří částí. První část se věnovala průzkumné otázce číslo 1: *Jaké projevy a formy agrese zaznamenali učitelé ze strany žáků? Z průzkumného šetření vyplynulo, že s agresí žáků, která byla mířena na vlastní osobu učitele se setkalo 37,7 % dotazovaných. Jiný výsledek přináší dotazníková položka, která měla za úkol zmapovat výskyt agrese, která byla mířena vůči ostatním kolegům. S agresí žáků vůči jiným pedagogům se setkala více než polovina dotazovaných (66,0 %). Výzkum Csémyho et al. (2014, s. 12–15) vykazuje podobné výsledky, kdy učitelé uvádí, že se více setkávají s agresí, která je mířena na kolegy než na jejich osobu. Co může stát za takovým rozdílem? Kolář (2016 [online]) uvádí, že pro učitele může být agrese zraňující, ostatní kolegové místo nabídnutí pomoci, napadeného pedagoga ještě obviní a utvrdí ho v jeho vlastním selhání. Napadený pedagog, vědom možné ztráty autority u kolegů, proto často popírá, že se stal obětí.*

Nejčastější formou agrese ze strany žáků, se kterou se učitelé setkávají, je především verbální agrese. Verbální formu agrese uvedlo 92,5 % dotazovaných, nejvíce je žáky projevována nevhodným zvýšením hlasu, nadávkami, pomluvami, nevhodnými vtipy a zesměšňováním učitele. Druhé místo zaujímá kyber agrese. S nejhorší formou agrese – fyzickou se setkali pouze čtyři učitelé, jeden muž a tři ženy. Podobné poznatky popisuje Doubrava (2004 [online]), kdy se učitelé nejvíce setkávají s verbální formou, především s vulgárním oslovováním žáků na svoji osobu učitele. Celkem 36,3 % učitelů uvádí, že se během pedagogické praxe setkalo s různou formou agrese v sedmi a více případech.

Druhá část zodpovídala průzkumnou otázku, *jaké názory mají učitelé na agresivní chování*. Mezi zarážející zjištění bych zahrnula, že ani známý případ šikanované učitelky na pražské průmyslové škole, nebyl důrazným varováním pro vedení škol, aby svým zaměstnancům poskytlo podporu či různé rady při výskytu agresivního chování. S určitými radami, způsoby, jak řešit agresi bylo seznámeno pouze 27 % z 212 dotázaných učitelů, což považuji za velmi nízké číslo. Ostatní

položky dotazníkové šetření vztahující se k průzkumné otázce číslo dvě nepřináší nijak zarážející výsledky. Za nejvíce ovlivňující faktor agresivity žáků je dle učitelů rodina (82,5 %). Rodina je odborníky (viz kapitola 4.4.2) považována za prvotní faktor, který ovlivňuje agresivitu dětí. Možná překvapující výsledek přinesla otázka, která se zjistit, jaké pohlaví je více agresivnější. 49,5 % učitelů uvedlo, že agrese je u obou pohlaví stejná. Narůstající agrese žáků, trápí podle průzkumného šetření 54,2 % učitelů. Pokud by se objevila nabídka jiné, stejně placené práce, využilo by ji pouze 17,5 % dotázaných učitelů. Agrese je tedy něčím, co učitele trápí, ale není tím hlavním důvodem, díky čemu by učitelé opouštěli pedagogickou praxi. Zákonem podporovanou ochranu by si určitě přálo 39,2 %, pro spíše ano je 37,3 % dotázaných. Můžeme tedy říci, že většina z dotázaných učitelů je pro, aby učitel měl statut veřejné osoby a byl státem lépe chráněn.

Poslední část praktické části byla věnována třetí průzkumné otázce, *jaké situační podněty stojí za agresí a jakým způsobem učitelé řeší agresivní chování*. Na dané položky odpovídali pouze učitelé, kteří se osobně setkali s agresivním chováním žáků. Otázka má dvě části, z nichž první řeší podněty, které mohou spustit agresi žáka. Za možnou příčinu agrese žáků učitelé uvádí především okřiknutí žáka (65 %). 82,5 % učitelů řeší nastalou situaci okamžitě. V deváté otázce měli respondenti vybrat možnost, jak obvykle řeší nastalou situaci (agresi). Otázka mohla být pro respondenty nesrozumitelná, zkreslující, jelikož každá situace si vyžaduje jiný způsob řešení. Ovšem učitelé obvykle řeší agresi žáků pouze domluvou, se kterou se ztotožnilo 66,2 % dotázaných. Nejčastějším pomocníkem při řešení agresivního chování je třídní učitel, u kterého hledá pomoc 73,8 % učitelů. Učitelé, kteří mají s žáky závažnější problémy, se většinou obrací na třídního učitele a žádají nápravu (Bendl, Hanušová, Linková, 2016, s. 44).

Třetí průzkumná otázka by mohla sloužit k rozšiřujícímu průzkumnému šetření, jelikož každá situace, kdy se žák chová agresivně je individuální a učitel situaci řeší vždy jiným způsobem.

7 Doporučení pro pedagogickou praxi

V této kapitole stanovuji doporučení pro pedagogickou praxi. Doporučení jsou vytvořena na základě získaných informací pomocí průzkumného šetření a studia odborné literatury.

Jedním ze stěžejních doporučení pro pedagogickou praxi, by mělo být vytvoření specifických metodických pokynů, které by se věnovali pouze agresivnímu chování. Při studiu literatury jsem se setkala s nepřehledným množstvím, jak řešit šikany mezi žáky. Ovšem s tím, jak by měl učitel řešit agresivní chování žáků na svoji osobu a v neposlední řadě také mezi žáky, již nikoliv. Ani známý případ šikany učitelky nebyl výstrahou pro vedení škol. 73 % dotázaných učitelů nebylo vedením školy nijak informováno, jak by měli správně řešit situaci, pokud by se náhodou stali obětí šikany nebo určité formy agrese – verbální, fyzické, kyber agrese.

Pokud žák jedná agresivně, učitel může využít možnost, která je popisována v kapitole 4.5.2 - Možnosti řešení agrese a spolupráce učitelů, kdy celý případ za pomoci ředitele nebo zástupce školy zaznamená písemně, jak učitel, tak žák. Následně vedení školy informuje o vzniklé situaci rodiče žáka, v případě nezájmu rodičů informuje orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Při fyzickém napadení nebo kyber agresivnímu chování lze využít pravomocí Policie ČR.

Další možné doporučení je užívání více kázeňských postihů. Pokud se učitel stal obětí agrese ze strany žáka, využilo kázeňský postih pouze 36,5 %. Nejvíce byla situace řešena pouze ústní domluvou, která ne vždy může mít správný dlouhodobý efekt.

Úprava právní legislativy by mohla být jednou z účinných možností, jak by se mohlo agresivnímu chování žáků zabránit. Objevují se názory, že by se učitel mohl stát úřední osobou. Jeho napadení by bylo trestáno mnohem tvrději, než je tomu u běžných občanů.

8 Závěr

Závěrečná kapitola je věnována celkovému shrnutí bakalářské práce. Teoretická část popisuje fenomén agrese. Jsou zde definovány jednotlivé pojmy vztahující se k agresivnímu chování. Dále jsou klasifikovány různé druhy agrese, popisuje agresivní projevy žáků ve školním prostředí, jak vůči učiteli, tak ostatním žákům. Zmapovány jsou základní teorie týkající se vzniku agrese a různé faktory, které ovlivňují agresivitu jedince. Poslední kapitola se zabývá prevencí, možnou nápravou agrese a využití právní legislativy. Všechny stanové cíle teoretické části, které byly na začátku práce vymezeny se podařilo naplnit.

Cílem praktické části bylo zjistit, jaké názory a zkušenosti mají učitelé středních odborných škol a učilišť s agresivním chováním žáků. Průzkumné šetření bylo zpracováno pomocí dotazníku. Na začátku byly stanoveny tři průzkumné otázky. První průzkumná otázka se zabývala projevy a formami agrese, které učitelé během své pedagogické praxe zaznamenali. Druhá otázka zjišťovala názory učitelů k agresivnímu chování. Třetí a poslední otázka průzkumné šetření byla zaměřena na situační podněty, které stojí za agresí a způsoby, které učitelé při řešení nastalých situací volí.

Empirického šetření se zúčastnilo celkem 214 učitelů z různých střední škol Jihomoravského kraje, dva dotazníky z důvodu nesprávného vyplnění byly vyřazeny. Osloveno bylo celkově 776 učitelů, kdy návratnost dotazníku nepřesahuje ani jednu třetinu celkově rozeslaných dotazníků, konkrétně 27,6 %. Důvodem nízké návratnosti je zřejmě využití internetového formuláře a následné nahodilé oslovení učitelů na jejich e-mailové schránky, kdy e-maily mohou spadat do spamu. Oslovování probíhalo během jarních prázdnin, což může být další příčinou nízké návratnosti.

Zjištěné výsledky průzkumného šetření posloužili ke splnění předem stanovených cílů praktické části. Byly zjištěny názory a zkušenosti učitelů s agresí žáků v Jihomoravském kraji. Několik metodiků školní prevence, výchovných poradců po vyplnění dotazníku následně zažádalo o zaslání výsledků průzkumného šetření.

9 Seznam použité literatury

- ANTIER, Edwige. *Agresivita dětí*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-881-4.
- ARABADŽIEV, Sáva. *Šikana na učitelích*. In: *Učitel'ské noviny* č. 6/2011 [online]. Praha: Týdeník Učitel'ské noviny, 2011, 21.2.2014 [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=5738>
- BENDL, Stanislav, Jaroslava HANUŠOVÁ a Marie LINKOVÁ. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2016. ISBN 978-80-7387-703-3.
- CANGELOSI, James S. *Strategie řízení třídy: jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2009. Pedagogická praxe. ISBN 978-80-7367-650-6.
- ČSÉMY, Ladislav, et al. *Agresivní chování ve školách v ČR z pohledu učitelů a žáků*. In: Cepro.cz [online]. Praha. 2014 [cit. 2014-01-11]. Zpráva z výzkumu. *Agresivita dětí ve škole: analýza kontextu prostřednictvím percepce učitele a žáků (2008 2012, GA ČR P407/10/0928)*. Dostupné z: <http://cepros.cz/document/zprava-z-vyzkumu.pdf>
- ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.
- ČECH, Tomáš. *Mobbing jako negativní fenomén v prostředí základních škol: škola a zdraví pro 21. století, 2011*. Brno: Masarykova univerzita ve spolupráci s MSD, 2011. ISBN 978-80-210-5448-6.
- ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1999. ISBN 80-902614-1-8.
- DOUBRAVA, Lukáš. *Rádce UN: Školní násilí. Učitelé jsou šikanováni, ale neví se o tom. Zabít učitele nebylo trestným činem, ale proviněním* In: *Učitel'ské noviny* č. 11/2004 [online]. Praha: Týdeník Učitel'ské noviny, 2004, 22.2.2017 [2017-02-25] Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=3623>
- EDELSBERGER, Ludvík. *Defektologický slovník*. 3. upr. vyd. Jinočany: H & H, 2000. ISBN 80-86022-76-5.
- FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: analýza příčin a možností ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009. Psyché. ISBN 978-80-247-2781-3.

- HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Vyd. 7. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0534-0.
- HOLEČEK, Václav. *Aplikovaná psychologie pro učitele*. II. V Plzni: Západočeská univerzita, 2001. ISBN 80-7082-809-9.
- HŘEBÍČKOVÁ, Martina, Petr MACEK a Ivo ČERMÁK. *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR, 2003. ISBN 80-86620-06-9.
- Inspekce: Vedení průmyslovky selhalo. Ředitel věděl o šikaně učitelky od října. In: *Česká televize* [online]. Praha. 1996. 13. 01. 2017 [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1734184-inspekce-vedeni-prumyslovky-selhalo-reditel-vedel-o-sikane-ucitelky-od-rijna>
- JANATA, Jaromír. *Agrese, tolerance a intolerance*. Praha: Grada, 1999. Psyché. ISBN 80-7169-889-X.
- JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-697-7.
- KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.
- KOLÁŘ, Michal. Šikanovaný učitelé se o problému bojí mluvit, není to jejich chyba. In: *Deník Praha* [online]. Praha: Deník Praha, 2005, 6.3.2017 [cit. 2017-03-06]. Dostupné z: <http://www.denik.cz/praha/sikanovani-ucitele-se-o-problemu-boji-mluvit-neni-to-jejich-chyba-20160302-gjre.html>
- KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI. *Národní výzkum kyberšikany učitelů – výzkumná zpráva*. In: prevence-info.cz [online]. Olomouc: 2016 [2016-12-19]. Dostupné z: <http://www.prevence-info.cz/sites/default/files/users/10/vyzkumnazprava.pdf>
- KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI. *Nebezpečné komunikační techniky spojené s ICT pro ředitele základních a středních škol*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. Studijní opora. ISBN 978-80-244-4555-7. Dostupné z: <http://www.moderni-ucitel.upol.cz/files/soubory/vzdelavani/a1/a1-kopec-ky-szotkowski-nebezpecne-komunikacni-techniky.pdf>
- KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2008. Pedagogická praxe. ISBN 978-80-7367-434-2.
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika. ISBN 978-80-247-2310-5.

- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.
- MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství*. 2., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. ISBN 978-80-7478-356-2.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Emoce*. V Praze: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-614-2.
- PŘŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. [i.e. Vyd. 5.]. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-416-8.
- ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.
- ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie: příručka pro studenty*. Vyd. 2., dopl. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-406-9.
- SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché. ISBN 978-80-247-4042-3.
- SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí: o psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu*. Praha: Eurounion, 1996. ISBN 80-85858-30-4.
- SUCHÝ, Adam. *Mediální zlo – mýty a realita: souvislost mezi sledováním televize a agresivitou u dětí*. V Praze: Triton, 2007. Psyché. ISBN 978-80-7254-926-9.
- ŠILHANOVÁ, Silvie. Co dělat, když... In: *rvp.cz* [online]. Praha: 2010, 7. 3. 2017 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/s/S/6409/CO-DELAT-KDYZ.html/>
- TOMÁŠEK, Jan. Učitel jako oběť násilí – poznatky z viktimologického šetření na šeských středních školách. *Pedagogika*, 2008, 58, 4, s. 379-391. ISSN 0031-3815.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0225-7.
- VYMĚTAL, Jan. *Lékařská psychologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-740-X.
- VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1428-8.
- Zákoník práce: zákon č. 262/2006 Sb. ze dne 21.dubna 2006*. Praha: Ústav práva a právní vědy, 2014. Právo a management. ISBN 978-80-87974-02-5.

Přílohy

DOTAZNÍK
Zkušenosti učitelů s agresivním chováním žáků SOŠ

Vážený pane, vážená paní,

dovoďte mi se na Vás obrátit s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku, který slouží k průzkumu agresivního chování žáků vůči učitelům na středních odborných školách.

Dotazník je anonymní a jeho vyplnění Vám zabere čas do 10 minut. V jednotlivých otázkách zaškrtněte položku, která nejvíce vystihuje Vaši odpověď, pokud zadání neudává jinak. Připomínám, že se jedná o agresi, která je směřována vůči Vaší osobě učitele. Všechny údaje poslouží pouze ke zpracování mé bakalářské práce.

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku a za čas nad dotazníkem strávený.

Romana Čtvrtníčková

1. Setkali jste se s agresivním chováním žáků směřující na Vaše kolegy?

Ano

Ne

2. Setkali jste se s agresivním chováním žáků směřující na Vaši osobu během pedagogické praxe? (pokud odpovíte ne, pokračujte otázkou číslo 12)

Ano

Ne

3. S jakou formou agrese, která směřovala na Vaši osobu, jste se setkali? (možno vybrat více možností)

Verbální agrese (nadávky, zastrašování, urážky...)

Fyzická agrese (uhození, kopnutí, ničení majetku oběti...)

Kyber agrese (agrese přes sociální sítě, emaily, SMS...)

4. Kolikrát jste se setkali agresivním projevem ze strany žáků během Vaší pedagogické praxe?

1x – 2x

3x – 4x

5x – 6x

7x a více

5. Vyberte konkrétní projevy agresivního chování žáků, se kterými jste se setkali:

Verbální	X	Fyzické	X	Kyber agrese	X
Nadávky		Poškození vašeho majetku		Sociální sítě	
Pomluvy		Poškození školního majetku		Emaily	
Nevhodné zvýšení hlasu		Kopnutí		SMS	
Slovní zastrašování		Rvačka			
Nevhodné vtipy, zesměšň		Uhození			
Urážky		Fyzické výhrůžky			
Slovní výhrůžky					
Jiné – uveďte:		Jiné – uveďte:		Jiné – uveďte:	

6. Uveďte možné příčiny, které byly spouštěčem agresivního chování žáka? (možno vybrat více možností)

Špatná známka

Okřiknutí žáka

Nepřímé zesměšnění žáka

Osobní nesympatie

Alkohol, drogy

Rodinné problémy

Jiné – uveďte:

7. Pokud jste se setkali s fyzickým útokem na Vaši osobu, stručně popište, co situaci předcházelo a jak probíhala? Pokud ne, otázku vynechejte.

8. Pokud se žák choval agresivně, řešil/a jste vzniklou situaci okamžitě?

Ano (pak pokračujte otázkou číslo 9, vynechejte otázku číslo 10)

Ne (pak pokračujte otázkou číslo 10)

Občas (pak pokračujte otázkou číslo 9, vynechejte otázku číslo 10)

9. Jakým způsobem jste obvykle řešil/a situaci, pokud se žák choval agresivně? (možno vybrat více možností)

Okřiknutím

Vyvoláním žáka k tabuli

Vyřešil jsem situaci domluvou

Kázeňským postihem

Odešel/a jsem ze třídy s tím, že jsem zavolał/a kolegu, aby se situaci snažil vyřešit

Okamžitě jsem informoval/a ředitele, třídního učitele

Spojil/a se s rodiči a situaci s nimi řešil/a

Jiné – uveďte:

10. Jakým způsobem byste řešil/a situaci, kdyby se k Vám žák choval agresivně? (možno vybrat více možností)

Neřešil/a bych situaci

Okřiknutím

- Vyvoláním žáka k tabuli
- Vyřeším situaci domluvou
- Situaci bych řešil/a až po hodině
- Kázeňským postihem
- Odejdu ze třídy s tím, že zavolám kolegu, aby se situaci snažil vyřešit
- Okamžitě bych informoval/a ředitele, třídního učitele
- Spojil/a bych se s rodiči a situaci řešil/a s nimi
- Jiné – uveďte:

11. Pokud jste řešil/a agresi žáků na Vaši osobu, se kterými pedagogickými pracovníky jste spolupracoval/a? (možno vybrat více možností)

- Ředitel školy
- Třídní učitel
- Jiný pedagog – kolega
- Výchovný poradce
- Metodik školní prevence
- Školní psycholog
- Neřešil/a jsem s žádným odborníkem

12. Nedávno došlo k medializaci případu, kdy žáci dlouhodobě šikanovali učitelku pražské průmyslové školy. Reagovalo Vaše vedení školy nějakými preventivními způsoby, bezpečnostními pokyny nebo radami, kterými byste se měli řídit během výuky? Pokud odpovíte ne, pokračujte otázkou číslo 14.

- Ano
- Ne

13. Uveďte preventivní způsoby, bezpečností pokyny nebo rady, které Vám poskytlo vedení školy:

14. Objevuje se agrese žáků více nyní než v minulých letech?

- Ano Ne Nemohu posoudit

15. Jaké faktory podle Vás nejvíce ovlivňují agresivitu žáků? (možno vybrat více možností)

- Rodina
 Vrstevnické skupiny
 Masmédia
 Škola
 Biologické dispozice
 Jiné – uveďte:

16. U jakého pohlaví je agrese ve školním prostředí častější?

- Chlapci Dívky U obou stejné

17. Trápí Vás narůstající agrese žáků?

- Rozhodně ano Spíše ano Spíše ne Rozhodně ne
 Nevím

18. Je narůstající agrese žáků důvodem, proč byste ukončili pedagogickou praxi, kdyby se naskytla nabídka na jinou, stejně placenou práci?

- Rozhodně ano Spíše ano Spíše ne Rozhodně ne

Nevím

19. Přejali byste si zákonem podporovanou ochranu, jako má například policista, úředník?

Rozhodně ano Spíše ano Spíše ne Rozhodně ne

Nevím

20. Vyberte Vaše nejvyšší ukončené vzdělání:

Střední odborné s výučním listem

Střední odborné s maturitou

Vyšší odborné (DiS.)

Bakalářské (Bc.)

Magisterské (Mgr., Ing.)

Doktorské

Jiné – uveďte:

21. Uveďte typ školy, na které působíte:

Obchodní akademie

Střední průmyslová škola

Hotelová škola

Střední zahradnická škola

Střední zdravotnická škola

Střední pedagogická škola

Odborná škola

Odborné učiliště

Jiné – uveďte:

22. Délka pedagogické praxe?

- do 5 let
- 6-10 let
- 11-20 let
- 21-25 let
- 26 let a více

23. Pohlaví?

- Muž
- Žena

24. Uved'te věk: _____